

ÖREBRO UNIVERSITET
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet
Socialt arbete, C
C-uppsats, 15 högskolepoäng
Vt 2014

Ekonomiskt våld i nära relation

Författare:
Sofia Bergwall
Nickolina Jansson

Handledare:
Daniel Lindberg

Ekonomiskt våld i nära relation
Bergwall, Sofia & Jansson, Nickolina
Örebro universitet
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet
Socialt arbete C
C-uppsats, 15 högskolepoäng
Vt 2014

Sammanfattning

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt och utbrett samhällsproblem som påverkar kvinnors livssituation långsiktigt och kortsiktigt. Bland kvinnor som är utsatta för våld i nära relation är ekonomiskt våld vanligt förekommande och kommer till uttryck genom att mannen kontrollerar kvinnans ekonomi. Syftet med studien var att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld. I studien har en kvalitativ metod används. Empirin samlades in genom semistrukturerade intervjuer där åtta informanter på sex verksamheter intervjuades. Resultatet presenterades i teman och har analyserats med hjälp av genusteorier, maktteorier och den teoretiska modellen normaliseringsprocessen. Resultatet visade att ekonomiskt våld kommer till uttryck på två olika sätt. Dels kommer det till uttryck när kvinnan är i förhållandet, dels när hon lämnat det. I förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld förfogar mannen över kvinnans ekonomi och tillgångar. Alla kvinnor kan utsättas för ekonomiskt våld men det är i högre utsträckning kvinnor med få resurser som söker hjälp. Ekonomisk orolighet och beroende är två kvarhållande faktorer för kvinnan men inte avgörande när hon ska lämna ett våldsamt förhållande. Istället är det andra omständigheter som påverkar hennes beslut.

Nyckelord: Ekonomiskt våld, våld i nära relation, beroende, kvinnor, ekonomi

Ekonomiskt våld i nära relation
Bergwall, Sofia & Jansson, Nickolina
Örebro University
School of Law, Psychology & Social Work
Social Work Programme
Advanced Course C-essay, 15 higher education points
Spring 2014

Abstract

Men's violence against women is a serious and extensive social problem that affects women's life situations in many ways. Among the women who are exposed to intimate partner violence is economic abuse common and appears when the man controls the woman's economic assets. The aim of the study was to understand the experiences Swedish helping agencies have about men's economic violence against women and how economy influences the intimate partner violence. A qualitative approach has been used in this study and the empirical data was collected with semi-structured interviews with eight informants from six agencies. The results are presented in themes and analyzed with gender theories, feminist theories and the normalization process. The results showed that economic violence is expressed in two different ways. One way is when she is in the relationship and the other way when she left it. In relationships with economic violence is it the man who controls the woman's money and assets. Any woman can be exposed to economic violence but it is mostly women with few assets who seek help. Economical disturbance and dependence makes the woman stay but isn't critical when she should leave the relationship. Instead it is other things that determine her decision.

Keywords: Economic abuse, intimate partner violence, dependence, women, economic

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
Syfte.....	2
Studiens disposition.....	2
2. STUDIENS TOLKNINGSRAM.....	3
Hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck.....	3
Sanktioner, hot och kontroll - det ekonomiska våldets primära uttryck.....	3
Det ekonomiska våldets sekundära konsekvenser.....	3
Kvinnornas medvetenhet om det ekonomiska våldet.....	4
Slutsats i relation till forskning och teori till hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck.....	4
Kön som konstruktion.....	4
Makt.....	5
Normaliseringsprocessen.....	5
Parets gemensamma ekonomiska situation i våldsamma förhållanden.....	6
Syssetsättning och utbildningsnivå.....	6
Familjens ekonomi.....	6
Könsmaktsordning.....	7
Hegemonisk maskulinitet.....	8
Vilken roll spelar ekonomin när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande.....	8
Ekonomiskt beroende.....	8
Ekonomisk orolighet.....	9
Slutsats i relation till forskning och teori till vilken roll ekonomin har när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande.....	9
Maktrelation.....	9
Disciplinär ordning.....	10
Sammanfattningsvis.....	10
3. METOD.....	11
Val av metod.....	11
Informationssökning.....	12
Genomförande.....	12
Urval.....	13
Bearbetning av data och analys.....	13
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	14

Etiska aspekter	15
4. RESULTAT OCH ANALYS	16
Det ekonomiska våldets uttryck	16
Analys	18
Parets gemensamma ekonomiska situation	20
Analys	21
Ekonomins roll när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande	22
Analys	24
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	25
Likheter och skillnader från tidigare studier	26
Studiens styrkor och begränsningar	26
Samhällets ansvar	26
Förslag på vidare forskning	27
Egna slutsatser	27
6. REFERENSLISTA	28
BILAGA 1	
BILAGA 2	
BILAGA 3	
BILAGA 4	

1. INLEDNING

Mäns våld mot kvinnor är ett utbrett och allvarligt samhällsproblem som påverkar kvinnors och barns livssituation på en mängd olika sätt (Heimer & Sandberg, 2008, s. 11). Under år 2013 anmäldes 26 800 fall av misshandel mot kvinnor över 18 år i Sverige (Brottsförebyggande rådet 1, 2014). I de förhållanden där det förekommer våld finns det ofta barn med i bilden vilket är en bidragande orsak till att kvinnan stannar eller återgår till förhållandet (Fanslow & Robinson, 2009, s. 929). Kommittén mot barnmisshandel uppskattar att drygt 10 % av alla barn bevittnar våld någon gång i hemmet (SOU, 2001:72). Brottsförebyggande rådet genomförde år 2013 en undersökning där resultatet visade att risken att utsättas för våld av en närstående är störst för kvinnor. Gärningsmannen var vid cirka en tredjedel av brotten en närstående (Brå 2, 2014). Detta innebär att kvinnan ofta har en nära relation och starka emotionella band till förövaren, vilket försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våldet utövas i hög utsträckning i förövarens hem vilket leder till att våldet blir osynligt och kvinnornas sårbarhet ökar. Att våldet utövas i hemmet försvårar de utsattas skyddsmöjligheter mot det systematiska våldet och förtrycket de utsätts för. Det finns ett högt mörkerantal när det handlar om antal anmälda brott gällande mäns våld mot kvinnor. Våldet förekommer inom alla grupper, religioner, samhällsklasser och länder (Johnsson-Latham, 2008, s. 19-20).

Våldet kan vidare komma till uttryck i fysiskt, psykiskt och sexuellt våld (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001, s. 30). Socialstyrelsen (2014) definierar våld i nära relation som ”ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. Det är ofta kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld”. Lundgren et. al (2001, s. 29) menar att det är viktigt att belysa vålds- och maktaspekter som inte är straffrelaterade som till exempel ekonomiskt våld. Eliasson och Ellgrims (2006, s. 33) skriver att ekonomiskt våld är när mannen gör kvinnan ekonomiskt beroende av honom då han kontrollerar de gemensamma ekonomiska tillgångarna. Om möjligheten finns hindrar han henne från att arbeta. Enligt Äktenskapsbalken 6 kap 1-2 § ska makar gemensamt sörja för varandras behov efter förmåga. Saknar den ena maken tillräckliga tillgångar ska den andre maken hjälpa till ekonomiskt. Socialstyrelsen (2014) menar att kvinnor kan utsättas för ekonomisk utsatthet vilket innebär att de kan tvingas skriva under papper som får negativa konsekvenser. Kastling (2010, s. 47) skriver att genom ekonomiskt våld kan mannen ta kontroll över kvinnans lön, bankkort, internetkoder och barnbidrag. Hon får redovisa alla sina inköp och måste be om pengar. Om kvinnan har ett arbete försöker mannen få henne avskedad eller hindrar henne att gå dit.

Trots att studier kring könsbaserat våld har ökat finns det förhållandevis få studier om ekonomiskt våld mot kvinnor i jämförelse med studier av andra våldsformer (Fawole, 2008, s. 170). Exempel på andra former av våld som studerats i tidigare forskningar är psykisk våld (se exempel Foa, Cascardi, Zoellner & Feeny, 2000) och fysiskt våld (se exempel Miller, 2006). Ett återkommande resultat är dock att även ekonomin spelar en central roll när det handlar om kvinnans beslut att lämna ett destruktivt förhållande. Kvinnans ekonomiska situation var i många fall avgörande för om kvinnan skulle lämna mannen eller inte (se exempel Tolman & Wang, 2005; Haeseler, 2013; Bui & Morash, 1999). Studier visar att ekonomiskt våld mot kvinnor är ett vanligt förekommande problem som kvinnor i hög utsträckning riskerar att utsättas för under sin livstid (se exempel Akar et. al, 2010; Adams et. al, 2008). Fler studier om de ekonomiska aspekterna av mäns våld mot kvinnor behövs för att det ekonomiska våldet är vanligt förekommande i våldsamma förhållanden. Det ekonomiska våldet hamnar ofta i skymundan för andra våldsformer och blir därmed en glömd problematik. Fokus i studierna

ligger vanligtvis på de mer grova uttrycken medan subtila handlingar, som ekonomiskt våld, inte fokuserats på i samma utsträckning.

Få svenska studier om ekonomiskt våld är gjorda utifrån svensk kontext och behöver därför utforskas mer för att få en ökad förståelse för problematiken. De studier som är gjorda utifrån svensk kontext har inte utgått från yrkesverksammas erfarenheter i brottsofferstödjande verksamheter när det gäller ekonomiskt våld. Det är viktigt att lyfta fram yrkesverksammas erfarenheter av ekonomiskt våld för att bidra till ökad kunskap om våldformen och för att utveckla riktlinjer för att upptäcka, stoppa eller arbeta preventivt med ekonomiskt våld. Studien kommer att fokusera på verksammas erfarenheter vilket kan bidra till att verksamheter, som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor, får en ökad förståelse och samsyn på ekonomiskt våld. Den ökade kunskapen och samsynen kan bidra till att samarbetet mellan olika verksamheter förbättras och underlättas vilket kan gynna kvinnorna som blivit utsatta eller är utsatta för ekonomiskt våld. Genom att uppmärksamma det ekonomiska våldet som en våldsförform kan de drabbade kvinnorna och verksamheterna upptäcka det ekonomiska våldet i högre utsträckning. Medvetengörande av det ekonomiska våldet som en våldsförform kan även leda till en ny syn på våld i nära relation och fungera som en signal på att andra våldsförformer kan förekomma i förhållandet.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödjande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld.

Studiens disposition

I kapitel två presenteras studiens tolkningsram som är en integrering av tidigare forskning och teorier. Kapitlet är indelat efter teman som utgår från studiens tolkningsram och där tidigare studier först presenteras. Studierna följs sedan av förklaringar som makt- och genusteorier ger till våld i nära relation. I kapitel tre presenteras studiens tillvägagångssätt och etiska överväganden. I kapitel fyra redovisas studiens resultat och analys. Först presenteras en sammanfattning av informanternas berättelser som sedan analyseras med hjälp av tidigare redovisade teorier. I kapitel fem förs en diskussion om studiens resultat, styrkor och begränsningar samt förslag till vidare studier och egna slutsatser.

2. STUDIENS TOLKNINGSRAM

Kapitlet är indelat efter tre teman som inleds med tidigare studier på forskningsfältet. Studierna följs sedan av makt- och genusteoriernas bidrag till förståelsen av de olika dimensionerna av våld i nära relation.

Hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck

Flera studier visar att ekonomiskt våld är en vanlig våldsform som kan komma till uttryck på flera olika sätt genom bland annat ekonomiska påtryckningar, vilka används som verktyg för att kontrollera kvinnan och begränsa hennes vardag (se exempel Akar, Aksakal, Demirel, Durukan & Özkan, 2010; Haeseler, 2013; Tolman & Wang, 2005; Adams, Tolman, Bybee, Sullivan & Kennedy, 2012; Adams, Sullivan, Bybee & Greeson, 2008).

Sanktioner, hot och kontroll - det ekonomiska våldets primära uttryck

Den mest rapporterade våldsformen (60,4 %) som en kvinna drabbas av under sitt liv är ekonomiskt våld. Pengarna används som ett verktyg för sanktion, hot och kontroll. Det ekonomiska våldet berövar kvinnans ekonomiska möjligheter och det ekonomiska våldet kan visa sig genom att mannen tvingar henne att stanna hemma från arbetet, vilket bidrar till att hon får en minskad inkomst. Mannen förvaltar även kvinnans budget och bestämmer hur hon ska spendera sina pengar. Kvinnan får oftast en liten fickpeng som hon får röra sig med medan mannen förvaltar resten av hennes inkomst (Akar et. al, 2010, s. 452-459). Genom att mannen styr kvinnans alla finanser blir hon beroende av mannens ekonomiska stöd. Om kvinnan har ett arbete kan mannen till exempel ta hela hennes lön (Haeseler, 2013, s. 4). Av tillfrågade kvinnor, vilka samtliga hade varit i kontakt med sociala myndigheter på grund av våld i hemmet, uppgav nästan alla (99 %) att de någon gång varit utsatta för ekonomiskt våld. I nästan alla fall hade mannen kontrollerat hennes ekonomi, haft tillgång till hennes ekonomiska resurser och/eller utnyttjat henne ekonomiskt (Adams et. al, 2008, s. 580-581). I en studie hade 27,1 % av de tillfrågade kvinnorna, som levde eller hade levt i en våldsam relation, svarat att mannen i förhållandet väldigt ofta undanhållit pengar för henne. Av de resterande kvinnorna uppgav 14,4 % att mannen ofta undanhållit pengar, 11,2 % att det ibland hade hänt och 6,3 % att det sällan hänt (Adams et. al, 2012, s. 1360-1361).

Männen använder det ekonomiska våldet för att få kontroll över kvinnan och bibehålla sin makt. Av 2410 stycken gifta kvinnor hade 41 % upplevt att deras makar hindrat dem från att använda familjens pengar. Dessutom hade 24 % av kvinnorna upplevt att männen hade använt familjens pengar till att försöka kontrollera deras beteende eller tvinga dem att göra saker mot sin vilja. Sammantaget hade 45 % av de tillfrågade kvinnorna uppgett att de hade blivit utsatta för ekonomiskt våld minst en gång under en tolv månaders period (Haj-Yahia, 1999, s. 655). Ekonomiskt våld är ett mycket kraftfullt och skadligt övergrepp. Kvinnors fattigdom är både en orsak och konsekvens av det ekonomiska våldet och trots kvinnors framsteg på arbetsmarknaden, lider många kvinnor av olika former av ekonomiskt våld. Det ekonomiska våldet kan visa sig genom att kvinnan har begränsad tillgång till familjens finanser och att hon inte har eget bankkonto samt behöver be mannen om pengar. Ekonomiskt våld resulterar i beroende, fattigdom och minskade försörjningsmöjligheter (Fawole, 2008, s. 170).

Det ekonomiska våldets sekundära konsekvenser

Våld kan påverka kvinnors möjlighet till arbete och kan resultera i förlust av förmåner samt sämre ekonomiska resultat i välfärden. Tidigare forskning visar att om kvinnan är utsatt för våld i hemmet minskar hennes arbetstimmar med 137 timmar per år till följd av våldets fysiska och psykiska konsekvenser. När kvinnan får en minskad inkomst kan hon ha behov av att få

kompletterande inkomster från mannen (Tolman & Wang, 2005, s. 155). Våld i nära relation har negativa konsekvenser för kvinnors jobbstabilitet och ekonomiska välfärd. Jobbstabiliteten påverkas negativt av våldet och våldets negativa konsekvenser kan bestå i tre år efter att våldet upphört. Till följd av våldet kan även materiella svårigheter uppstå som exempelvis problem med bostad, mat och möjlighet att betala räkningar (Adam et. al, 2012, s. 1360-1361). När kvinnorna lämnar de våldsamma förhållandena får de ofta svårigheter att skaffa bostad på grund av ekonomiska svårigheter. De får även problem med att betala barnomsorg och att klara av vardagen (Haeseler, 2013, s. 4-5). De kvinnor som utsätts för psykiskt eller fysiskt våld behöver i högre utsträckning söka ekonomiskt bidrag än kvinnor som inte är utsatta för våld. Av 128 stycken våldsutsatta kvinnor hade 47 stycken kvinnor, 16,5 %, svarat att det väldigt ofta var tvungna att söka ekonomiskt bidrag på grund av det våld mannen utsatte henne för i förhållandet. Av resterande kvinnor hade 10.9 % svarat att det ofta hade hänt, 11,2 % att det ibland hade hänt och 6,3 % att det sällan hänt (Pyles, 2006, s. 110). Det ekonomiska våldet som kvinnor utsätts för påverkar även deras fysiska och psykiska hälsa. Risken för att kvinnan även ska drabbas av stress och depression ökar i samband med det ekonomiska våldet (Adam et. al, 2008, s. 568).

Kvinnornas medvetenhet om det ekonomiska våldet

Adams et. al (2008, s. 580-581) skriver att många kvinnor som deltog i deras studie inte var medvetna om det ekonomiska våldet förrän de blev uppmärksammade på det genom intervjufrågorna. I många fall hade de heller inte uppmärksammat sambandet mellan sin egen ekonomiska situation och partners agerande. Reaktionerna när de insåg att de hade varit utsatta för ekonomiskt våld var alltifrån ilska till sorg. Några kände känslan av skuld medan andra kände sig lättade av att komma till insikt i det nya perspektivet. De flesta kvinnorna uttryckte även frustration över de kortsiktiga konsekvenserna och eventuella framtida långsiktiga konsekvenserna de stod inför (Adams et. al, 2008, s. 580-581).

Slutsats i relation till forskning och teori till hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck

Sammanfattningsvis är det möjligt att med utgångspunkt från de redovisade studierna konstatera att det ekonomiska våldet kan komma till uttryck på många olika sätt och att ekonomiskt våld är en vanlig våldsform som kvinnor utsätts för i våldsamma förhållanden. Det ekonomiska våldet är ett maktmedel som männen använder för att få och behålla kontrollen och makten över kvinnan. Negativa konsekvenser som det ekonomiska våldet kan medföra är minskad arbetstid, ekonomiska begränsningar och att våldet internaliseras samt normaliseras.

Kön som konstruktion

För att förstå den normalisering som kan ske och mannens maktposition i förhållande till kvinnan i våldssituationer lämpar sig genusteorier väl. Genusteoretikern Judith Butler (i Mattson, 2010) menar att det är när människor repeterar och upprepar könsgörande handlingar som kön konstrueras. Könet skapas genom hur människor agerar, tolkar, talar, för fram sig själva och bemöter andra. Hur kvinnor respektive män lever upp till sina *könstillhörigheter* bidrar till konstruktionen av könen. Inom genusvetenskapliga teorier ses kön som något människor konstruerar, socialiseras och fostras in i. Alltså anses inte kön vara något biologiskt och oförändligt hos människan utan något som kan förändras under hela livet. Beroende på vilket historiskt, socialt och kulturellt sammanhang människan befinner sig i så uppfattas kön på olika sätt. I olika sammanhang uppfattas människor och uppfattar människor sig själva på varierande sätt. Beroende på vilken könstillhörighet en person har, förväntas denne bete sig på olika vis i olika sammanhang. Kvinnor förväntas bete sig på ett feminint sätt i vissa

sammanhang genom att exempelvis vara känsliga, försiktiga och omtänksamma. Män förväntas i motsats bete sig på ett maskulint sätt genom att vara tuffa, starka och okänsliga. Kön är en del av det sociala livet och det är i den sociala världen som människor lär sig agera enligt de förväntningar som finns på respektive kön (Mattsson, 2010, s. 43-45). I samhället betonas ofta mäns makt över kvinnors sexualitet. Manliga föreställningar och uppfattningar om åtrå är socialt konstruerade och uttrycks genom kvinnlig underkastelse och manlig dominans (Walby, 1990, s. 3). Det är männens sexuella behov som har en central roll i samhället medan kvinnors sexualitet anses som passiv och ständig lättåtkomlig för män (Gemzöe, 2002, s. 97). Det finns två huvudförklaringar till varför män oftare utövar våld mot kvinnor än tvärtom, vilka är biologism och konstruktivism. Konstruktivismen menar på att det är socialt konstruerat medan biologismen menar att våldsbenägenheten är både biologisk och medfödd av mannen (Lövkrona, 2001, s. 9).

Makt

Genom *mikromakt* går det att förstå att det alltid finns en maktrelation mellan en kvinna och en man i en våldsam relation. För att mannen ska kunna behålla makten i ett förhållande kan begreppet *disciplin* användas för att förstå hur mannen bibehåller eller skapar makt. Michel Foucault (2004) menar att *mikromakt* kan tolkas som en makt vilket regleras på ett socialt vardagsplan och förekommer människor emellan i deras dagliga liv och i konkreta situationer. Makten är en strategi som kommer till uttryck i vardagslivets rutiner genom en rad olika tekniker. Mikromaktens syfte är att kontrollera och forma individer samt ge tillgång till personens fysiska jag (Foucault, 2004, s. 32).

Den *disciplinerade makten* är diskret då den finns överallt och är ständigt på sin vakt. Foucault (2004) menar att disciplinen utövar kontroll genom att individers beteende övervakas för att sedan belönas eller bestraffas. I ett disciplinsystem finns det en slags straffmekanism med lagar, brott och straffnormer. Disciplinsystem träder ofta fram i de områden som lagarna lämnar öppet. De allra minsta delarna av beteendet inom den disciplinära apparaten görs straffbara för att driva disciplinen till sitt yttersta. Disciplinen syftar till att reglera så många individer som möjligt, så att de rättar in sig i ledet och för att så få som möjligt ska avvika (Foucault, 2004, s. 178-182). Genom disciplinen skapas fogliga kroppar som är övade och undergivna. Maktmekanismen visar hur man kan få grepp om andra människors kroppar för att få dem att göra som man vill (Foucault, 2004, s. 140). Disciplinen kan skapa en *relationell makt* vilket innebär att makten upprätthåller sig själv. Relationell makt kommer aldrig till uttryck genom något yttre och är inte ett instrument som behövs för att utöva makt. Makten kan dels inskränka friheter, dels främja människors frihet (Franzén, 2010, s. 90-91). Pengar och social kompetens är viktiga maktmedel och maktresurser som aktörerna använder för att få igenom sina avsikter. Pengar intar därmed en central position som maktresurs i en relation. Någon äger makten och beroende på relation befästs makten på olika sätt. Makten bestämmer även styrkan och blir mer eller mindre bundet till bestämda sammanhang (Franzén, 2010, s. 104).

Normaliseringsprocessen

För att förstå dynamiken och hur våldet blir en del av de våld utsattas kvinnors vardag har Eva Lundgren (2001) utvecklat en teoretisk modell, *normaliseringsprocessen*, som innebär att våldet successivt upplevs som något normalt i kvinnans vardag. Kvinnor som utsätts för våld av sin partner kan leva i en process där gränserna för vad som är acceptabelt och inte acceptabelt förflyttas. Våldshandlingarna får därmed successivt ny betydelse. Angreppen som kvinnan utsätts för skulle av utomstående personer uppfattas som våldshandlingar men för kvinnan är det ett uttryck för hennes oduglighet. Kvinnan övertar mannens tolkningar och ser våldet som

ett uttryck för hennes misslyckande i kvinnorollen. Det är först när kvinnan har kommit ur det våldsamma förhållandet som hon helt kan sätta ord på det hon varit med om. När mannens makt och kontroll har brutits och kvinnan inte längre normaliserar våldet kan hon genomgå en "avnormaliseringsprocess". En förutsättning för detta är dock att hon inte längre riskerar att utsättas för våld av mannen (Lundgren et. al, 2001, s. 17-18). Viktiga inslag i normaliseringsprocessen är växlingen mellan våld och värme samt isolering och kontroll. Övergreppen kan riktas mot växter, husdjur, kvinnan och hennes värdesaker. Det kan även förekomma hot mot kvinnas anhöriga eller barn. Våldet och kontrollen förstärks genom att de kombineras. Är mannen i förhållandet ekonomiskt starkare och/eller har hand om båda parternas ekonomi får han ytterligare makt över hennes vardagsliv och möjligheter. Kvinnans livsrum krymper ju större makt mannen får (Nordborg, 2008, s. 69-70).

Parets gemensamma ekonomiska situation i våldsamma förhållanden

Flera studier visar att familjens ekonomi och sysselsättning har en stor betydelse för förekomsten av våld i hemmet (se exempel Krishnan, Rocca, Hurbbard, Subbiah, Edmeades & Padian, 2009; Akar et. al, 2010; Evans, 2005; Trygged, Hedlund & Kåreholt, 2013).

Sysselsättning och utbildningsnivå

Parets anställningsform kan vara förknippat med efterföljande förändringar i våldsrisk. Kvinnor som gick från att vara arbetslösa till sysselsättning hade cirka 80 % förhöjd risk att utsättas för våld i hemmet jämfört med kvinnor som hade en varaktig sysselsättning. Män som gick från fast anställning till att få problem med sin sysselsättning hade en förhöjd risk att utsätta kvinnor för våld, än de män vars sysselsättning var stabil (Knishnan et. al, 2009, s. 136). Om männen har en hög utbildningsnivå minskas risken för kvinnorna att utsättas för fysiskt och/eller sexuellt våld. Kvinnor som har en hög utbildningsnivå riskerar inte i lika hög grad som lågutbildade kvinnor att utsättas för våld. Tidigare forskning visar att mannens anställningsform saknar betydelse för våld i nära relationer (Akar et. al, 2010, s. 449-459). Att kvinnor har en högre utbildning minskar risken att utsättas för våld i hemmet och bidrar även till jämlikt beslutsfattande mellan paren samt att kvinnorna är nöjda med de beslut som tas i familjen (Oropesa, 1997, s. 1310).

Kvinnor som utsätts för våld i nära relation är i stor utsträckning delaktiga i familjens ekonomi vilket tyder på att kvinnan inte alltid står i beroendeställning mot mannen då hon kan ha egna ekonomiska tillgångar. I en studie av Pyles (2006) med 285 stycken amerikanska kvinnor, som någon gång hade varit utsatta för våld i nära relation, hade de flesta av kvinnorna varit involverade i familjens formella ekonomi. Av kvinnorna hade 92 % av dem hade någon gång i sitt liv arbetat heltid, 86 % hade arbetat deltid, 79 % hade arbetat mer än 40 timmar i veckan på sitt arbete och 57 % av kvinnorna hade skaffat ytterligare ett eller flera arbeten för att kunna betala familjens utgifter (Pyles, 2006, s. 113). Studiens resultat visar att kvinnorna är aktiva inom den informella lönesektorn då de både arbetar övertid, heltid och deltid (Pyles, 2006, s. 118).

Familjens ekonomi

Upplever mannen i ett parförhållande att hans livssituation präglas av fattigdom och utanförskap skapas känslan av maktlöshet samt att vara ett offer. Denna maktlöshet gör att kvinnan i högre utsträckning kan utsättas för våld i förhållandet (Evans, 2005, s. 41-42). Våldet ökar i de situationer där kvinnan har en låg inkomst. Av de kvinnor som behöver uppsöka sjukhus på grund av det fysiska våld som de utsatts för, har en stor del av dem ekonomiskt bistånd som huvudsakliga inkomstkälla. Det finns även ett starkt samband mellan våldet och

hur den långsiktiga ekonomiska situationen ser ut för familjen (Trygged, Hedlund & Kåreholt, 2013, s. 604). Ju högre familjens ekonomi är, desto mindre är risken att utsättas för fysiskt våld och sexuellt våld (Akar et. al, 2010, s. 449-459).

I förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld förvaltar mannen kvinnans budget, han bestämmer hur hon får spendera sina pengar och hon får en fickpeng att röra sig med medan mannen sköter resten av familjens ekonomi. Mannens kontroll leder till att kvinnan blir ekonomiskt begränsad i sin vardag (Akar et. al, 2010, s. 452-459). Av de kvinnor som levde eller lever med våld i nära relation uppgav en hög andel av kvinnorna att de upplever att det var den våldsamma partnern som orsakade familjens ekonomiska svårigheter. I Adams et. al, (2008) studie av 103 stycken kvinnor, som hade fått hjälp av sociala myndigheter då de utsatts för våld i nära relation, uppgav 5 % av kvinnorna att deras partner inte på något sätt var ansvariga för de gemensamma ekonomiska svårigheterna medan 76 % av kvinnorna svarade att deras partner var helt eller i stort sätt ansvarig för de gemensamma ekonomiska svårigheterna. De kvinnor som hade utsatts för ekonomiskt våld i hög grad tillskrev utövaren ansvaret i högre utsträckning för de ekonomiska svårigheter som de drabbats av (Adams et. al, 2008, s. 581-582).

Slutsats i relation till forskning och teori till parets gemensamma ekonomiska situation i våldsamma förhållanden

Sammanfattningsvis är det möjligt att konstatera att det finns ett samband mellan parets sysselsättning, utbildningsnivå och förekomsten av våld. Om mannens sysselsättning förändras till det sämre ökar risken för kvinnan att utsättas för våld i nära relation. Beroende på vilken utbildningsnivå kvinnan eller mannen har i ett förhållande påverkar det risken att kvinnan utsätts för våld. Risken för att kvinnan ska utsättas för våld minskar om mannen eller kvinnan har en hög utbildningsnivå. Om kvinnan eller familjen har en låg inkomst finns det en förhöjd risk att kvinnan utsätts för våld. Har kvinnan eller familjen däremot en hög inkomst minskar risken. I familjer där det förekom ekonomiskt våld var det mannen som förvaltade familjens ekonomi. Hade familjen ekonomiska svårigheter ansåg de våldsutsatta kvinnorna att det var mannen i familjen som hade orsakat situationen.

Könsmaktsordning

För att beskriva hur kvinnors inkomst och sysselsättning påverkas av den rådande maktordningen i samhället kan feministisk teori kring patriarkatet och maktordning användas. Mattson (2010) skriver att inom feministisk teori är *maktordningen* ett central begrepp, vilket innebär att samhället präglas av en maktordning där kvinnor är underordnade männen. Genom att männen har större tillgång till makt och maktrelationer utesluts kvinnor systematiskt från olika slags maktrelationer. Normen utgår från att vara man på det sätt att han inte ifrågasätts eller ses utifrån sitt kön. Männen tenderar att vara könsneutrala och osynliggjorda medan kvinnor hela tiden synliggörs som just kvinnor och görs till avvikare (Mattsson, 2010, s. 46-47).

Patriarkatet används som begrepp för att beteckna mäns maktposition och dominans i samhället. Ur ett feministiskt perspektiv anses det att ojämlikheten mellan kvinnor och män i alla delar av samhället bildas genom patriarkatet. Ojämlikheten visar sig i arbetslivet, i privatlivet och det offentliga livet, i familjesfären samt i ekonomin (Mattsson, 2010, s. 48-49). Alla nutida samhällen präglas av patriarkatet där mannen har en institutionellt genomdriven makt över kvinnan. För att kunna utöva denna makt måste relationen mellan människor präglas av dominans och våld, vilket kommer ur patriarkatets institutioner och kultur. När kvinnorna fick tillgång till arbetsmarknaden och därmed bidrog till familjens ekonomi fick de även en

stärkt förhandlingsposition gentemot männen. Männens makt minskade i och med kvinnornas förändrade familjposition och männen var inte längre ensamma familjeförsörjare. På arbetsmarknaden har löneskillnaderna mellan könen minskat alltmer då kvinnorna utbildar sig i högre utsträckning vilket lett till att de kunnat inta samma yrken som männen. Kvinnornas ökade makt leder till att familjepatriarkatet försvinner. Utjämningen har skapat en kollektiv och individuell vrede bland männen då de upplever en förlorad makt gentemot kvinnorna. Denna vrede har resulterat samt visat sig i ökat våld och psykologisk misshandel (Castells, 2000, s. 147-149).

Darvishpour (2008) menar att det finns tre former av patriarkat inom familjen vilka är den stabila patriarkala familjen, den instabila patriarkala relationen och den jämställda familjen. I den *stabila patriarkala familjen* har mannen mycket mer makt och resurser än vad kvinnan har, vilket är till mannens fördel. Konflikter inom familjen är inte öppna utan hålls dolda. Kvinnorna kan i högre utsträckning ha mer traditionella värderingar kring könsroller vilket gör att de känner sig tillfreds i förhållandet. De traditionella könsrollerna ses som normativt vilket leder till att männens maktövertag ses som naturligt och gör att kvinnornas krav sänks. Inom den *instabila patriarkala relationen* är kvinnan inte längre beroende av mannens försörjning. Patriarkala värderingar ifrågasätts och utvärderas som exempel gällande synen på barnuppfostran. Traditionella värderingar ersätts av att kvinnan ska utbilda sig och försörja familjen samt strävan efter en jämställd parrelation. I den *jämställda familjen* finns en utbytesrelation mellan paret och makten fördelas jämt. Paret är ömsesidigt beroende av varandra och har lika inflytande. Kvinnan är i en sådan relation nöjd och tillfredsställd på grund av den rådande jämställdheten (Darvishpour, 2008, s. 382-384).

Hegemonisk maskulinitet

För att förstå varför kvinnor underordnar sig männen kan hegemonisk maskulinitet användas som förklaringsmodell. Connell (i Mattsson, 2010) menar att maskulinitet består av en uppsättning maskuliniteter som har olika ställningar mot varandra. Det finns tre olika maskuliniteter; underordning, medlöperi och hegemoni. Den *hegemoniska maskuliniteten* är den maskulinitet som har den dominerande ställningen i förhållande till kvinnor och andra maskuliniteter (Mattsson, 2010, s. 55). Genom hegemonin får männen framgångsrikt maktpositionerna utan att använda våld. Trots detta kan männen använda våld mot kvinnor och män som befinner sig i underordnade positioner. Det finns många män som inte lever upp till den hegemoniska idealbilden och drar därför nytta av den patriarkala strukturen där gruppen män är överordnade kvinnor (Connell, 2005, s. 77). Gramscis hegemonibegrepp beskriver hur grupper som är underordnade tolkar och se sin situation genom de överordnades synsätt. Den underordnade gruppens synsätt leder till att de accepterar sin marginaliserade och underordnade position (Mattsson, 2010, s. 36).

Vilken roll spelar ekonomin när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande

Flera studier visar att kvinnans ekonomi spelar en stor roll när det kommer till hennes beslut att lämna mannen eller inte i ett destruktivt förhållande. Kvinnans ekonomiska situation var i många fall avgörande för om hon skulle lämna mannen eller inte (Tolman & Wang, 2005; Haeseler, 2013; Bui & Morash, 1995).

Ekonomiskt beroende

Det våld kvinnor utsätts för leder till ökad sjukfrånvaro som i sin tur minskar kvinnornas inkomster, vilka i relationen till männens inkomster redan är ojämnt fördelade (Tolman & Wang, 2005, s. 149). En slutsats är således att våldet, förutom fysiskt och psykiskt lidande, leder till försvagning av kvinnans ekonomiska ställning till mannen. En kvinna som är utsatt

för våld har cirka 10 % mindre arbetstid på sitt arbete än en kvinna som inte är utsatt. Minskad arbetstid påverkar kvinnans inkomst negativt och kan leda till att hon behöver kompletterande inkomster av mannen. En liten inkomst kan göra att kvinnor blir mer benägna att stanna om partnern hjälper henne ekonomiskt och tillhandahåller ekonomi (Tolman & Wang, 2005, s. 155). Kvinnor som lever i äktenskap där hon materiellt och ekonomiskt är beroende av mannen tolererar ofta mer våld och är utsatt för mer psykologiskt våld än kvinnor som inte är beroende av sina män. Kvinnor som inte är beroende av sina män har andra alternativ utanför hemmet och mer resurser för att klara sig ekonomiskt än kvinnor som är beroende av sina män. Det är således ekonomiskt och inte psykologiskt beroende som håller kvinnor kvar i destruktiva förhållanden (Kalmuss & Straus, 1982, s. 181-184).

Ekonomisk orolighet

Den största oron för en kvinna när hon skulle lämna ett våldsamt förhållande är bristen på ekonomiska resurser. Hon oroar sig för vart hon ska bo, eventuell hyra och insättning av säkerhetsutrustning i bostaden samt tillgång till mat och kläder. Kvinnor som lever i våldsamma relationer har ofta en ostadig arbetshistoria och otillräckliga ekonomiska resurser för att få en bostad eller för att kunna betala hyran. Omedelbara frågor gällande bostad och dess tillhörande kostnader kan vara överväldigande och tillgången på härbärgen kan vara begränsade. Kvinnans ekonomiska oro vid uppbrottet och hennes ekonomiska situation efter gör att hennes nuvarande dysfunktionella livsstil blir attraktivare (Haeseler, 2013, s. 4-7). De kvinnor som lever i destruktiva förhållanden är oroliga för sin ekonomiska situation ifall de skulle bryta upp och hur de skulle klara sig ekonomiskt (Wang & Tolman, 2005, 155). Många kvinnor som är ekonomiskt beroende av sina män upplevde att deras liv skulle bli sämre om de skiljde sig och att även deras barns liv skulle bli emotionellt och ekonomiskt sämre. Många kvinnor anser att skilja sig från mannen inte är något bra alternativ för barnen då två inkomster är bättre än en. Kvinnor som däremot inte är ekonomiskt beroende tror att de skulle kunna försörja sig vid en skilsmässa. Det är saknaden av ekonomi och en stöttande familj utanför relationen som gör att kvinnor i högre grad stannar kvar i destruktiva förhållanden (Bui & Morash, 1995, s. 788-791).

Slutsats i relation till forskning och teori till vilken roll ekonomin har när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande

Sammanfattningsvis är det möjligt att med utgångspunkt från studierna, som har fokuserat på varför kvinnan stannar eller lämnar ett våldsamt förhållande, konstatera att kvinnor som har en liten eller ingen inkomst i högre utsträckning stannar i destruktiva förhållanden. Det kan bero på kvinnans oro över hur hon på egen hand ska klara sig ekonomiskt, eventuella barns välmående och hur hon ska få tillgång till en bostad.

Maktrelation

För att förstå varför en kvinna i ett våldsamt förhållande har en beroendeställning gentemot mannen och känner ekonomisk oro vid en separation kan begreppet maktrelation användas. Darvishpour (2008) skriver att med hjälp av makt kan ett önskat resultat uppnås genom negativa sanktioner. Tystnad kan vara ett tecken på vanmakt och passivitet. Makt kan även ses som en ömsesidig relation mellan två parter. Genom samarbete och utbyte kan ett par få makt över varandra. En konflikt kan uppstå när en av parterna inte längre upplever att parets samarbetsstrategi fungerar. För att det ska finnas en *beroendesituation* mellan människor i ett förhållande behöver det finnas en *maktrelation*. Ju mer makt en av parterna har desto mindre makt har den andre parten. Partnern med mindre makt har en ökad beroendeställning gentemot den andre partnern. Beroendet minskar ju fler alternativ partnern har utanför förhållandet som exempelvis arbete och släkt. När kvinnorna känner att de har någonting att fly till lämnar de

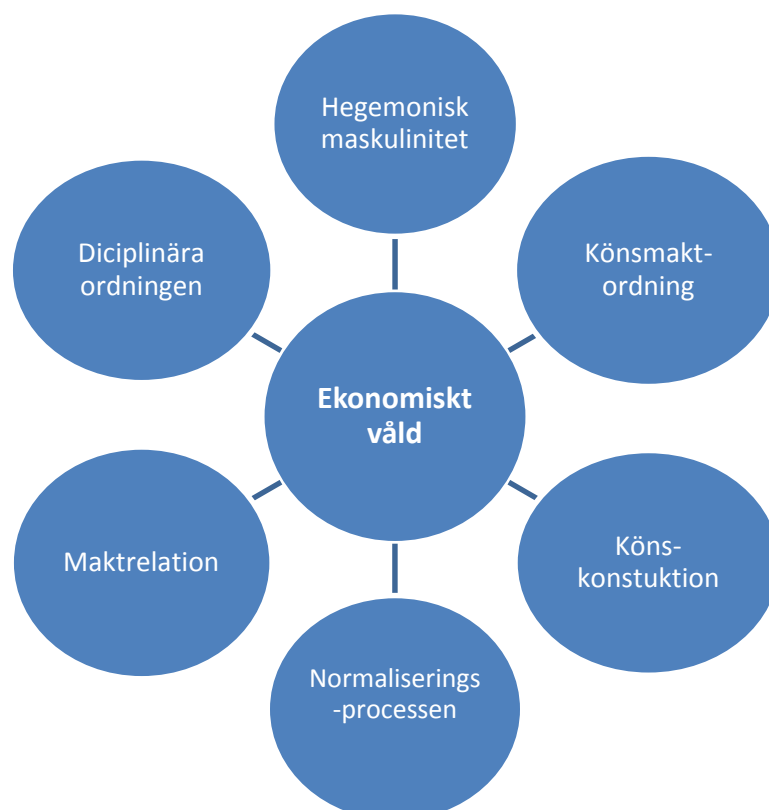
våldsamma förhållanden. Kvinnan kan gå in i en konflikt med mannen om hon upplever att det går att ändra de rådande maktförhållandena. Om kvinnan inte känner att hon kan ändra det rådande maktförhållandet mellan parterna accepterar hon sin situation. Maktförhållandet kan fortgå så länge kvinnan inte gör motstånd och accepterar det rådande förhållandet hon lever i (Darvishpour, 2008, s. 381). Om en person har en försämrad ekonomisk situation kan konsekvensen bli att personens handlingsutrymme minskar. Det minskade handlingsutrymmet leder till en starkt försämrad livskvalitet (Börjesson, 2008, s. 88).

Disciplinär ordning

Genom att använda begreppet den disciplinära ordningen går det att förstå varför kvinnor anpassar sitt beteende efter mannens vilja. Foucault (2004) menar att i ett straffsystem skapas en hierarki av “goda” och “onda” människor och den *disciplinära ordningen* reglerar människors beteende. Utifrån ordningen får människor olika förutsättningar, nivåer, natur och människovärde. De belöningar eller straff som människor sedan tillmäts kommer från dessa olika värden och personerna kan utifrån utmätningarna få “de rätta” straffen eller belöningarna (Foucault, 2004, s.182).

Sammanfattningsvis

Av kapitlet tolkningsram är det möjligt att identifiera följande slutsatser av tidigare forskning: ekonomiskt våld är en vanlig förekommande våldsform som kan komma till uttryck på flera olika sätt och används som en maktmetod gentemot kvinnan. Det är en ökad risk att utsättas för våld om kvinnan eller mannen har låg utbildningsnivå, sysselsättning samt låg inkomst. I förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld är det mannen som i högre utsträckning förvaltar familjens ekonomi. Kvinnor med en liten eller ingen inkomst stannar oftare kvar i destruktiva förhållanden. Teoretiskt har vidare ett antal centrala begrepp i förståelse av det ekonomiska våldet presenterats. Dessa bildar sammantaget studiens analysverktyg och består av följande delar: maktrelation, könsmaktsordning, könskonstruktion, disciplinära ordningen, normaliseringsprocessen och hegemonisk maskulinitet.

3. METOD

I detta kapitel presenteras studiens val av ansats, tillvägagångssätt, urval och genomförande. Inledningsvis beskrivs den valda ansatsen och metoden, därefter beskrivs informationssökningen, genomförandet av intervjuerna, urvalsprocessen, bearbetning och analys. Avslutningsvis redovisas studiens validitet, reliabilitet och en diskussion kring studiens etiska aspekter.

Val av metod

För att kunna besvara studien syfte har en kvalitativ metod används, då syftet med studien var att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld. Med en kvalitativ metod gavs möjligheten att fördjupa verksammas subjektiva yrkeserfarenheter av våld i nära relation och få en helhetsbild av fenomenet. Verksamma har intervjuats för att de både har en bra kunskap och erfarenhet av våld i nära relation samt har ett professionellt sätt att se på problemet. Om en kvantitativ metod istället hade används hade möjligheten till att fördjupa informanternas erfarenheter gått förlorad. Larsson (2005, s. 92) menar att genom att använda en kvalitativ metod får forskaren kunskaper om individens egna upplevelser utifrån personens uttryck, ord och meningsbeskrivningar. Fokus i den här studien har varit att tolka det insamlade materialet utifrån en hermeneutisk ansats och försöka förstå hur verksamma upplever och tolkar den kontext de våldsutsatta kvinnorna befinner sig i. För att kunna skapa en helhetsbild av det insamlade materialet har de teoretiska perspektiven används som ett verktyg för att förstå och tolka det resultat som framförs i denna studie. Genom att utgå ifrån ett hermeneutiskt perspektiv menar Larsson (2005, s. 93) att forskaren lägger fokus på att tolka det insamlade materialet.

De intervjuer som genomfördes var informantintervjuer vilket Holme och Solvang (1997, s. 104-105) menar är när en person intervjuas om en företeelse som den själv inte är delaktig i och står utanför men har mycket kunskaper om. Författaren menar även att intervjuas personer som är delaktiga i företeelsen som studeras kallas det respondentintervju. Anledningen till att informantintervjuer valdes till den här studien var för att få bild av vilka erfarenheter de verksamma har kring de fall där ekonomiskt våld mot kvinnor förekom. Att informanterna stod utanför företeelsen ansågs vara positivt för att de kunde ge en mer objektiv bild av fenomenet. Genom att intervjuas verksamma som mötte kvinnor som varit utsatta för ekonomiskt våld fås en beskrivning av det som skett och inte det som faktiskt har skett. Att företeelsen blir tolkad är något som vi var medvetna om och kan i vissa fall bli problematiskt då bilden av det ekonomiska våldet inte kom direkt från de kvinnor som var utsatta.

Som intervjumetod i studien användes semistrukturerade intervjuer för att kunna få långa och utförliga svar av informanterna. Med semistrukturerade intervjuer kan följdfrågor och nya frågor ställas kring teman som är relevanta för studiens syfte. Langemar (2008) menar att semistrukturerade intervjuer har en förutbestämd struktur som består av redan färdigformulerade frågeställningar (Langemar, 2008, s. 69). Genom att utforma en intervjuguide var intentionen att kunna beröra alla relevanta teman för studien utan att datamängden från intervjuerna skulle bli ohanterbart efter transkribering. Innan intervjuguiden utformades inhämtades kunskap om ämnet i böcker, teorier, studier och artiklar för att kunna utveckla en förståelse om fenomenet och för att på bästa sätt kunna utarbeta en intervjuguide med relevanta frågor. Kvale och Brinkmann (2009, s. 146) skriver att en intervjuguide kan utformas på två olika sätt. Antingen kan intervjuguiden vara löst konstruerad för att forskaren ska kunna följa upp intressanta och relevanta spår som informanterna tar upp eller så kan

intervjuguiden struktureras upp genom att bestå av väl valda frågor. Teman i studiens intervjuguide var våldets uttryck, parets gemensamma ekonomi och ekonomins roll när kvinnan ska lämna ett våldsamt förhållande.

Informationssökning

När syftet för studien var utformat gjordes en systematisk översikt för att få en överblick över forskningsfältet som skulle studeras. Booth, Papaioannou & Sutton (2012, s. 3) skriver att en systematisk översikt hjälper till att bemästra all information på ämnesfältet och stänger områden där en uppsjö av forskning existerar.

För att besvara studiens syfte valdes två databaser för att inhämta studier och på så sätt få en täckande bild av forskningsområdet. Litteratursökningen ägde rum mellan 2014-03-27 till 2014-03-28 och de studier som ansågs relevanta valdes ut via sökmotorerna Social Service Abstract (leverantör ProQuest) och Artikelsök (leverantör Btj). De sökord som användes var: violence, economy, economic, women, intiment partner violence, poverty, partner, domestic, ekonomi, våld och kvinnor. De utvalda studierna var publicerade i vetenskapliga tidskrifter, skrivna på engelska eller svenska, originalartiklar och relevanta för studiens syfte. Både kvalitativa och kvantitativa vetenskapliga artiklar inkluderades. Ytterligare inklusionskriterier var att studierna skulle fokusera på våldsutsatta kvinnors ekonomi i parförhållande och/eller hur ekonomi kunde användas som ett maktmedel. Ingen tidsbegränsning användes för när studierna fick vara publicerade. Exempel på studier som exkluderades var dubletter, de som fokuserade på barn och föräldraskap, den samhälliga kostnaden för våld i nära relation och hur människor ska ta sig ur fattigdom. Friberg (2006, s. 119) menar att vissa begränsningar är nödvändiga då det inte är möjligt att ta med all kunskap som finns inom ett område. Därför behöver ett urval göras där vissa studier inkluderas medan andra exkluderas.

I denna studie har även annan litteratur som inhämtats från Örebro universitets bibliotek, digitala källor och kurslitteratur från socionomprogrammet används. Tips på studier har även hämtats från forskare, som besatt kunskap om ämnet, på Örebro Universitet.

Genomförande

Inledningsvis bestämdes att studien skulle handla om mäns våld mot kvinnor. För att smalna av studiens syfte var en inriktning nödvändig. Under litteraturgenomgången uppmärksammades att forskare inom ämnesområdet nämnde att det ekonomiska våldet var utforskat och att det behövdes utforskas mer då det kom i skymundan av andra våldsformer. Efter litteraturgenomgången bestämdes att studiens inriktning skulle vara det ekonomiska våldet mot kvinnor i nära relation. Efter att problemformuleringen var klar formulerades ett syfte för att få en klar bild över vad som skulle studeras. Därefter påbörjades en litteratursökning utifrån studiens syfte. Ett informationsbrev (se bilaga 1) till tänkta informanter utformades där både syftet med studien och vad det innebär att delta i en eventuell intervju presenterades. Därefter utformades ett samtyckesbrev (se bilaga 2) som informanterna fick ta del av innan påbörjad intervju. I brevet fanns information om Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer (2002) och praktisk information kring intervjun. Genom att underteckna samtyckesbrevet gav informanterna samtycke till att delta i intervjun och att de hade tagit del av informationen. En intervjuguide utformades med frågor som utgick från studiens syfte (se bilaga 3). Operationaliseringen av intervjufrågorna gjordes med hjälp av teman som behandlas under tidigare forskning samt tillämpningsbara begrepp och teorier (se bilaga 4). Tidigare forskning, teorier och begrepp kopplades samman och resulterade i intervjufrågor. Sex intervjuer genomfördes på informanternas arbetsplatser och varade mellan 30-50 minuter. Intervjuguiden

anpassades allteftersom intervjun fortskred då många redan förskrivna frågor besvarats tidigare under intervjun.

Urval

I studien har ett strategiskt urval används vilket enligt Langemar (2008) innebär att urvalet av informanter görs utifrån att de besitter egenskaper som är relevanta för att kunna besvara studiens syfte (Langemar, 2008, s. 59-60). De informanter som deltog i studien bedömdes inneha kunskaper kring studiens syfte och handplockades utifrån detta. För att få kontakt med informanterna kontaktas de via telefon eller mail, antingen direkt eller med hjälp av kommunens allmänna växel eller mailadress. Kommunerna valdes ut efter bestämda kriterier vilka var att de skulle ha någon form av verksamhet som gav stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor samt låg geografiskt nära varandra. I kontakt med kommunernas växlar efterfrågades verksamma socionomer som arbetade med kvinnor som är eller har varit utsatta för våld i nära relation. Växeln kopplade samtalet eller skickade sedan vidare mailet till verksamma som de ansåg besatt relevant kunskap. För att hitta telefonnummer och mailadresser till relevanta verksamheter söktes information på respektive kommuns hemsida. Genom kommunernas hemsidor inhämtades information om vilka verksamheter som arbetade med våld i nära relation. De informanter som slutligen intervjuades ansågs besitta kunskap då samtliga arbetade och/eller kom i kontakt med våldsutsatta kvinnor och ansåg besvara studiens syfte. Fem verksamheter tackade nej eller återkopplade inte trots flera försök. De verksamheter som tackade nej ansåg att de inte hade tillräckliga kunskaper för att kunna besvara studien syfte eller för att de inte kom i kontakt med tillräckligt många kvinnor som var utsatta för ekonomiskt våld. I studien deltog sammanlagt åtta personer från fyra kommuner. Sex intervjuer genomfördes och vid två tillfällen intervjuades två informanter samtidigt. De intervjuade informanterna var verksamma på Försörjningsstöd, Brottsofferjour, Socialförvaltning, Kvinnojour och budget och skuldrådgivning.

Bearbetning av data och analys

Samtliga intervjuer spelades in för att inte förlora information som informanterna gav och för att ordagrant kunna transkribera det insamlade materialet. Hade intervjuerna inte spelats in utan istället antecknats hade viktig och betydelsefull information med stor sannolikhet gått förlorad. I transkriberingen togs inte medhållande kommentarer med för att öka läsvänligheten i resultatet. Langemar (2008, s. 78-79) skriver att intervjuer alltid ska spelas in om inte informanten avböjer. Utfyllnadsord kan utelämnas då de inte har någon funktion när materialet ska tolkas.

Den analysmetod som användes i denna studie var tematisk analys. Analysmetoden användes för att på ett enkelt sätt bearbeta det insamlade materialet utifrån studiens syfte. Empirin kodades i olika kategorier som på förhand hade uppkommit utifrån teman i intervjuguiden som utgått från studiens syfte. Under bearbetningen av materialet uppkom ytterligare kategorier och teman. Langemar (2008) menar att det är vanligt och lämpligt i en tematisk analys att kombinera teman som uppstår genom bearbetning av empirin samt teman som bestämdes i förväg (Langemar, 2008, s. 127). Teman som bestämdes i förväg var det ekonomiska våldets primära uttryck, det ekonomiska våldets sekundära konsekvenser, kvinnornas medvetenhet om det ekonomiska våldet, sysselsättning och utbildningsnivå, familjens ekonomi, ekonomiskt beroende och ekonomisk orolighet. De teman som uppstod under transkriberingen var hur mannen försvårar för kvinnan och barnens roll. För att få en helhetsbild av det insamlade materialet användes en hermeneutisk meningstolkning som Kvale och Brinkmann (2009, s. 226) menar pendlar mellan del och helhet för att uppnå en fullständig förståelse. Efter transkriberingarna genomförts lästes samtliga transkriberingar igenom för att få en helhetsbild

över materialet. Väsentliga delar av materialet valdes ut för att texten skulle bli hanterbar. Materialet färgkodades efter vilket tema det tillhörde och sorterades därefter för att få en överblick. Representativa citat valdes ut för att användas i studiens resultat- och analysdel.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet i en kvalitativ studie innebär att studien har kvalitet, meningsfullhet och trovärdighet som ger studien ett vetenskapligt värde. En bra validitet uppnås genom att utföra alla moment i forskningsprocessen och att studien är genomförd och upplagd på ett bra sätt (Langemar, 2008, s. 106). Studien bör ha en öppenhet gällande reflektion, närhet och distans, förhållningssätt samt systematik för att få en hög kvalitet. Kriterierna för att uppnå en hög kvalitet delas in i två huvudgrupper. Den ena gruppen är de kriterier gällande resultatets tillförlitlighet och empiriska förankring i analys, data och urval. Den andra gruppen fokuserar på resultatets användbarhet och meningsfullhet (Langemar, 2008, s. 118-119). I denna studie har en pilotintervju genomfördes på en utomstående, vilket i sin tur bidrog till att intervjufrågorna kunde justeras för att besvara studiens syfte på ett tillfredsställande sätt. Bryman (2002, s. 170-171) skriver att inför en studie ska en pilotundersökning genomföras innan den egentliga undersökningen genomförs. Pilotundersökningen säkerställer att frågorna fungerar som det är tänkt och att undersökningen i sin helhet blir bra.

Svenning (2003, s. 65) menar att det finns en yttre och en inre validitet. Den inre validiteten handlar om hur väl studien är upplagd och hur forskaren genomför sin studie. Vidare menar författaren att den yttre validiteten handlar om hur väl forskaren väljer rätt personer att intervjua utifrån studiens syfte. I metod delen har studiens tillvägagångssätt på ett tydligt och precist sätt presenterats och redovisats. Genom att intervjua personer som besitter relevant kunskap och/eller har erfarenhet av ekonomiskt våld i sitt arbete har rätt kunskap inhämtats. Studiens syfte har kunnat besvaras genom att intervjua verksamma socionomer med rätt slags kunskap. Flera olika teorier och begrepp har tillämpats på empirin för att stärka validiteten ytterligare. Genom att använda flera teorier och begrepp kan empirin ses från olika perspektiv och ge en bredare förklaring.

Istället för att använda reliabilitet som begrepp används hellre pålitlighet inom kvalitativa studier. Det ska finnas en tydlig och fullständig redogörelse hur förfarandet av forskningsprocessen har sett ut. För att ytterligare stärka reliabiliteten kan utomstående ta del av forskningsprocessen och bedöma kvalitén på hur studiens delar utförs (Bryman, 2012, s. 392). Under forskningsprocessen har genomförandet och tillvägagångssättet beskrivits så noggrant som möjligt vilket kan öka möjligheten till att studien kan återupprepas. Under processen har även studiens handledare regelbundet tagit del av studien. Genom att upprätta en intervjuguide kan framtida studier replikera den här studiens intervjufrågor vilket kan öka reliabiliteten. I åtanke bör dock finnas att människor i samhället ständigt förändras och ny kunskap skapas hela tiden vilket kan påverka reliabiliteten.

I kvalitativ forskning är det viktigt att bedöma hur resultatet av studien kan generaliseras till det ämne och population studien avser, vilket kallas kvalitativ generaliserbarhet. För att kunna applicera resultatet på populationen måste urvalet ha gjorts på ett lämpligt sätt. Viktiga delar i generaliseringen är att forskaren studerar lämpliga informanter som besitter kunskaper eller erfarenheter och att datainsamlingen ger en generaliserbar bild ämnet som studeras (Langemar, 2008, s. 109-110). Syftet med studien var att väva samman informanternas egna erfarenheter med begrepp, tidigare forskning och teorier för att få en förståelse och helhetssyn. Då sex intervjuer genomfördes med åtta informanter är det svårt att generalisera studiens resultat på en hel population då individers upplevelser av fenomen sällan går att generalisera. Även fast endast

sex intervjuer med åtta informanter genomfördes anses dock empirin vara tillräcklig för att kunna besvara studiens syfte. Teoretisk mättnad ansågs ha uppfyllts då informanterna inte kom med ny information.

Etiska aspekter

I samband med genomförandet av intervjuerna informerades respondenterna om Vetenskapsrådets (2002) fyra forskningsetiska principer. Varje informant fick både muntlig och skriftlig information om studiens syfte samt vad deras medverkan innebar för studien. Informanterna fick även information om att de kunde avbryta sin medverkan när som helst och att deras material i sådant fall inte skulle komma att användas i studien. De informerades även om att deras material och uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och endast kom att användas för denna studie. Materialet förvarades på så sätt att obehöriga inte kunde ta del av det. Varje intervjuperson fick underteckna upprättat samtyckesformulär som sedan samlades in. De som önskade att ta del av sin transkribering av intervjun fick möjlighet till det.

De etiska aspekterna som studien har tagit hänsyn till är att intervjupersonerna har anonymiserats i så stor utsträckning som möjligt. Namn och kommuner har anonymiserats för att intervjupersonerna inte ska kunna identifierats inom sina verksamheter, då de i stor utsträckning arbetade med känsliga uppgifter. Då informanterna var verksamma inom verksamheter som är vanligt förekommande och att intervjuerna utfördes i fyra olika kommuner ansågs det inte föreligga någon större risk för informanterna att bli igenkända. Att verksamheterna som informanterna arbetade inom inte anonymiserades ansågs ha betydelse för läsarens förståelse. För att läsaren skulle förstå vilka verksamheter som citerades i analysen behövdes verksamheterna skrivas ut för att de verksamma som mötte kvinnorna i olika skeenden besatt varierande kunskaper beroende när i processen de mötte kvinnorna. Exempelvis mötte Kvinnojouren ofta kvinnorna i ett tidigt stadium i processen medan Brottsofferjouren mötte dem i ett senare stadium. Då flera informanter från Försörjningsstöd medverkade har deras respektive citat numrerats för att särskiljas åt.

4. RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel presenteras och analyseras det insamlade empiriska materialet. Texten är indelad efter teman som utgår från studiens tolkningsram och ytterligare två teman som tydliggjordes under bearbetnings och analysfasen av det empiriska materialet, dessa är *hur mannen försvårar för kvinnan* och *barnens roll*. Hur mannen försvårar för kvinnan behandlas under temat ”Det ekonomiska våldets uttryck” och barnens roll behandlas under temat ”Ekonomins roll när kvinnan ska lämna ett våldsamt förhållande”. Först behandlas informanternas berättelser om hur ekonomiskt våld kan komma till uttryck och dess konsekvenser. Därefter presenteras hur den ekonomiska fördelningen ser ut i våldsamma förhållanden och till sist behandlas ekonomins roll när kvinnan ska lämna ett våldsamt förhållande. Efter varje tema analyseras materialet med hjälp av tidigare presenterade teorier och begrepp.

Det ekonomiska våldets uttryck

Samtliga informanter hade erfarenheter av det ekonomiska våldet som kvinnor i våldsamma förhållanden kan utsättas för. Informanterna hade olika erfarenheter av det ekonomiska våldet beroende på när de mötte kvinnorna i deras uppbrottsprocess. Det gick att urskilja två olika kategorier av hur ekonomiskt våld kunde komma till uttryck utifrån informanternas berättelser. Den ena kategorin var hur det ekonomiska våldet primärt kom till uttryck, vilket beskrev hur våldet utövades när kvinnan var i förhållandet. Den andra kategorin var hur det ekonomiska våldet kom sekundärt till uttryck och beskrev vilka ekonomiska konsekvenser kvinnorna drabbades av efter de lämnat förhållandet. Enligt intervjupersonerna kom det ekonomiska våldet *primärt till uttryck* när mannen begränsade kvinnan ekonomiskt i hennes vardag genom att exkludera henne från den gemensamma ekonomin. Mannen kontrollerade kvinnans ekonomi genom att exempelvis endast ge henne en fickpeng, inte tillät henne att ha ett eget bankkonto och att hon själv inte fick förfoga över sina inkomster. Informanterna menade att kvinnorna i hög utsträckning utvecklade ett ekonomiskt beroende till männen på grund av den ekonomiska makten männen utövade. Nedanstående citat visar hur det ekonomiska våldet *primärt* kunde komma till uttryck i de våldsamma förhållandena:

.../ Sen kan det också vara så att han har övertalat henne att hennes lön ska gå in på hans konto automatiskt när den kommer och hon har kanske tyckt att det är lite konstigt med sen att det är ganska naturligt. Han betalar ju villalånen så varför inte, vilket gör att han får en ekonomisk kontroll över henne att hon måste få pengar utav honom för att till exempel gå och handla. Han kanske sätter över en peng till henne på ett nytt konto eller en tilldelad del och hon kan inte göra något stort. Här har du ju en jättekontroll alltså, han ska veta vad hon köper för mat, vad hon köper till barnen och vad hon eventuellt köper till sig själv. Och då har hon ju svårare och lämna mannen. Mannen kan skriva lån på henne och här finns det bedrägeri. Mannen kan antingen säga till att hon ska skriva under och han kan berätta vad det är men hon förstår inte riktigt och skriver under.

(Anställd på Kvinnojour)

.../ Att man inte får ha tillgång till sina inkomster eller förfoga över dem. Man ska ha gemensamma konton eller så får man inte ha konton alls. Man får skulder och de blir tvungna att skriva på papper och blir skuldsatta.

(Socialsekreterare 1 på Försörjningsstöd)

När informanterna berättade om vilka konsekvenser det ekonomiska våldet medförde efter att kvinnorna lämnat förhållandet beskrev de hur kvinnorna hade svårigheter med att exempelvis få tag i en bostad och teckna abonnemang på grund av skulder som männen försatt dem i. Skulderna hade dessutom gjort att kvinnorna i många fall hamnat hos Kronofogden. Många kvinnor hade behövt söka ekonomiskt bidrag för att klara sig och i flera fall sjönk även deras

levnadsstandard från när de befann sig i förhållandet. Informanterna berättade även hur mannen kunde försvåra för kvinnan efter att hon lämnat förhållandet genom att exempelvis inte skriva på papper om barnomsorg och barnbidrag samt att han tog gemensamma tillgångar från hemmet som kvinnan hade rätt till. Följande citat visar vilka *sekundära konsekvenser* det ekonomiska våldet medförde:

/.../ I det här senaste faller som ligger färskast i mitt minne nu så har de här två redan gått isär. Så det fysiska våldet är inte längre aktuellt men det ekonomiska våldet fortsätter eftersom han fortfarande har haft tillgång till att urkundsförfalska och så vidare. Har sålt saker i hennes namn och som nu har gjort att hon som sagt förekommer hos Kronofogden då och måste skuldsaneras och så vidare. Så där ser jag ju att relationen är bruten för väldigt längesen men den sätter ju fortfarande jättestora konsekvenser för henne. Och, ja, det är ju lika frustrerande för dom nästan som det faktiska våldet, hoten och så vidare. Eftersom dom får ju så stora ekonomiska, alltså, problem samhällsmässigt i övrigt att starta om. Det blir ju konsekvenser med allt vad man nu ska göra sen hädanefter. Alltså söka jobb, ta abonnemang, kunna skaffa eget telefonnummer och ja, alla dom bitarna /.../

(Samordnare på Brottsofferjour)

Det har ju jag ett färskt ärende, dels kan inte kvinnan bo här i kommunen på grund av även annan våldsutövning, så att hon finns på ett kvinnohus. Och där har hon funnits allt för länge på grund av att hon inte kan få en bostad för att hon har jättehöga hyresskulder som mannen har försatt henne i och hon hade ingen aning om det och det finns barn.

(Socialsekreterare 2 på Försörjningsstöd)

Många av informanterna beskrev att mannen på en mängd olika sätt kunde *försvåra för kvinnan* efter uppbrottet vilket medförde ytterligare svårigheter för henne. Följande citat är ett exempel på hur mannen kunde komplicera kvinnans situation ytterligare:

/.../ Det finns många moment som man kan försvåra för kvinnan så att man inte får det man har rätt till och det händer väldigt ofta och det här med dagisplats det skriver inte pappan på att de ska byta eller få en dagisplats. För då kan ju kvinnan inte arbeta för att det inte finns någon barnomsorg och det är ju en ekonomisk följd av det hela /.../

(Socialsekreterare 1 på Försörjningsstöd)

Informanterna berättade att kvinnorna ofta var medvetna om att de var ekonomiska begränsade i sin vardag men att de sällan uppfattade begränsningarna och kontrollen som en våldsform. Det ekonomiska våldet var oftast inte det primära för flera av verksamheterna när kvinnan sökte hjälp för första gången utan skyddsaspekten var det som i första hand prioriterades. Det ekonomiska våldet var heller inte det mest påtagliga för kvinnorna, om de även blev utsatta för psykiskt och/eller fysiskt våld i förhållandet. Många kvinnor blev medvetna om det ekonomiska våldet för första gången när de verksamma uppmärksammade våldsformen. Kvinnorna kunde även märka av det ekonomiska våldet när de uppmärksammade konsekvenserna av det. Exempelvis kunde de upptäcka att de hade avtal på en leasingbil utan att ha körkort. När kvinnorna insåg omfattningen av konsekvenserna upplevde de ofta känslan av maktlöshet, hopplöshet och frustration. I följande citat berättar två av informanterna om hur kvinnorna såg på sin *ekonomiska begränsning* när de var i det våldsamma förhållandet:

Dom är oftast väldigt medvetna om att man har till exempel inte har några pengar och förfoga över för att den andre har makten över pengarna. Det vet man ju om så att säga.

(Socialsekreterare 3 på Försörjningsstöd)

Många kvinnor överhuvudtaget i våld så blir det en naturlig del av vardagen. Så jag tror inte att dom tänker på ekonomin är så stor del kanske mot slagen eller det värsta är den psykiska misshandel som man mår sämst av /.../ Dom gör som ett konstaterande. Att det ska va såhär. Så jag tror inte många kvinnor ser det som ett våld. Så utan det är bara en faktor i livet. Såhär ser mitt liv ut just nu. Det är kanske är bättre kanske att allt är i ordning och reda så att man slipper slagen eller att man plockar undan spritflaskorna så jag inte blir våldtagen ikväll.

(Socialsekreterare på Socialkontor och Försörjningsstöd)

Många av kvinnorna var inte medvetna om att de utsatts för våldsformen ekonomiskt våld förrän efter de lämnat förhållandet. I följande citat berättar en budget och skuldrådgivare hur kvinnorna reagerade när de *insåg omfattningen* av det ekonomiska våldets konsekvenser:

De förstår inte att de har så mycket skulder när man väl börjar sammanställa. När de märker skulderna blir de helt ställda och förstår inte hur de ska kunna betala tillbaka det och ibland går det inte heller och att man får göra en skuldsanering. De blir helt knäckta. Det blir en kris.

(Budget och skuldrådgivare på Försörjningsstöd)

Sammanfattningsvis går det att urskilja två olika sätt som ekonomiskt våld kommer till uttryck på. Dels används ekonomin som ett maktmedel i själva förhållandet, dels kommer våldet till uttryck genom de ekonomiska konsekvenserna kvinnan fick erfara efter hon lämnat förhållandet. Mannen kunde även försvåra kvinnans situation ytterligare efter separationen genom olika handlingar. Kvinnorna var oftast medvetna om att de var ekonomiskt begränsade under förhållandet men insåg våldets omfattning först efter de lämnat det.

Analys

Samtliga informanter berättar att många kvinnor inte ser mannens kontroll och makt över ekonomin som en våldsform. Flertalet kvinnor anser och tror att mannen ska ha hand om ekonomin i familjen och lägger därför ingen större vikt vid mannens kontroll även fast de känner sig ekonomiskt begränsade i sin vardag. Mannen i förhållandet kan ta kontroll över kvinnan genom att hon endast får en fickpeng, inte får ha ett eget bankkonto eller förfoga över sina egna inkomster. Flertalet informanter berättar att när kvinnan har uppfattningen att mannen ska vara ansvarig för familjens ekonomi ser hon inga konstigheter med att mannen även förfogar över hennes ekonomi. Sett utifrån Butlers (2010) *genusteori*, som belyser hur människor påverkas av bestämda könsföreställningar i samhället, kan det ekonomiska våldet mannen utsätter kvinnan för bli någonting naturligt i förhållandet. Redan i tidig ålder socialiseras och fostras män till att bli familjens beskyddare och överhuvud när det gäller familjens ekonomi. Socialiseringen kan bidra till att de kvinnor som informanterna möter ser männens ekonomiska kontroll som någonting naturligt i förhållandet. Det faktum att mannen tar ansvar för ekonomin och detta inte tycks ifrågasättas kan ses som uttryck för de könsföreställningar som finns i samhället. Att det finns föreställningar runt könen om vem som ska ha hand om ekonomin kan försvåra kvinnans möjlighet att bli medveten om att hon blir utsatt för ekonomiskt våld, eftersom hon tror att det ska vara så. Informanterna menade dessutom att i de förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld är det oftast mannen som kontrollerar de gemensamma tillgångarna. Utifrån att kvinnan ser mannens kontroll som någonting normalt och naturligt ser hon inget hinder med att till exempel skriva på papper som han ber henne om, vilket senare kan komma att få negativa konsekvenser för henne i form av bland annat skulder.

Informanterna berättar att mannen i olika steg kan begränsa kvinnan ekonomiskt i hennes vardag genom att exempelvis ta hennes lön och endast ge henne en fickpeng. Efter en tid blir

mannens ekonomiska kontroll en del av kvinnans vardag och hon ser det som någonting naturligt. Att kvinnorna ser det som något naturligt och inte är medvetna om det ekonomiska våldet är ett uttryck för att de kan vara inne i en *normaliseringsprocess* (Lundgren, 2001). Kvinnorna som informanterna möter har svårt att se vilka handlingar som är våld respektive inte våld på grund av att mannen stegvis tar kontroll över kvinnans ekonomi. Att kvinnorna har svårt med att urskilja våldet kan tyda på att de är inne i en så kallad normaliseringsprocess. Kvinnorna kan få svårt att se vad som är acceptabelt för att hon har tagit över mannen synsätt när det gäller vem som ska kontrollera och ta hand om familjens ekonomi. Informanterna berättar att om kvinnan blir utsatt för andra våldsformer som psykiskt våld och/eller fysiskt våld kan det ekonomiska våldet komma i skymundan då det upplevas som inte lika påtagligt och kan därmed bli ännu mer normaliserat i hennes vardag. Flertalet informanter berättar även att kvinnorna blev medvetna om det ekonomiska våldet först efter de lämnat förhållandet samt när mannens makt och kontroll brutits. Först efter separationen börjar hon förstå vad hon har varit utsatt för vilket ytterligare kan tyda på att kvinnan har varit i en normaliseringsprocess och att hon nu befinner sig i en avnormaliseringsprocess.

Samtliga informanter menar att mannens makt kan komma till uttryck på två olika sätt i det vardagliga livet för att stärka sin makt gentemot kvinnan. Dels kommer makten till uttryck när kvinnan är i förhållandet, dels när hon har lämnat det. I förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld berättar informanterna att mannen använder ekonomin för att stärka sin makt mot kvinnan. Med hjälp av ekonomin kan mannen begränsa kvinnan i hennes vardag och göra henne ekonomiskt beroende av honom. Genom att använda Foucaults (2004) begrepp *mikromakt* går det att förstå att det alltid finns en ojämn maktsymmetri mellan mannen och kvinnan i ett våldsamt förhållande. När kvinnan är i förhållandet används tekniker som kan stärka mannens maktposition och göra kvinnan ekonomiskt beroende av honom. De tekniker som kommer primärt till uttryck när mannen ska öka sin makt över kvinnan är enligt informanterna att han nekar henne till att ha ett eget bankkonto, endast ge henne en fickpeng och låter henne redovisa alla sina inköp. Genom att mannen strategiskt använder dessa begränsningar får han makt samt kontroll över kvinnan och maktsymmetrin i förhållandet förblir ojämn. Informanterna berättar att när kvinnan har lämnat förhållandet kan han fortsätta att utöva sin makt över henne genom olika aktiva handlingar. Genom dessa handlingar kvarstår den ojämna maktsymmetrin mellan mannen och kvinnan till mannens fördel. Informanterna berättar om hur mannen försvarar för kvinnan genom att exempelvis vägra skriva på papper och behålla gemensamma tillgångar. De primära uttryck av det ekonomiska våldet som kvinnan blivit utsatt för i förhållandet leder ofta till sekundära konsekvenser för henne när hon har lämnat förhållandet i form av exempelvis skulder och svårigheter att få ny bostad.

I våldsamma förhållanden menar informanterna att männens makt alltid är närvarande och påtaglig för kvinnorna. En informant berättar exempelvis att kvinnorna kan städa och plocka undan spritflaskor under dagen för att inte bli slagen eller våldtagen senare på kvällen. Makten är även ständigt närvarande i förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld. Mannens handlingar för att behålla sin makt gentemot kvinnan kan ses som uttryck för såväl *disciplinerande makt* (Foucault, 2004) och *relationell makt* (Franzén, 2010) genom att kvinnan anpassar sitt beteende efter mannens vilja. Informanterna menade att mannens makt alltid är närvarande i våldsamma förhållanden genom att han övervakar kvinnans beteende. Så länge mannen kontrollerar kvinnan ekonomiskt bibehåller han sin makt gentemot kvinnan. Han kontrollerar exempelvis hela tiden hur mycket hon får i inkomst och vad hon köper. Informanterna berättar om att många kvinnor anpassar sig efter det mannen vill för att undvika att bli bestraffad genom exempelvis fysiskt våld i form av slag och sexuella övergrepp. Genom den *disciplinerade makten* går det att förstå varför kvinnan reglerar sig själv och inte avviker

från mannens bestämmelser. Informanterna menade vidare att kvinnor, i förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld, vet vilka regler som gäller och makten behöver inte komma till yttre uttryck för att de ska anpassa sig. Uttrycken kan visa sig genom att kvinnan redan vet vad hon tillåts att köpa och inte. Denna makt kan förstås med begreppet *relationell makt* vars makt inte behöver uttryckas för att upprätthållas.

Parets gemensamma ekonomiska situation

I intervjuaterialet framträdde inte enbart hur det ekonomiska våldet kom till uttryck utan i intervjuutsagorna beskrevs även hur den gemensamma ekonomiska situationen för paret såg ut. Flertalet av informanterna framhävde att majoriteten av kvinnorna de mötte inte hade egna resurser i form av socialt nätverk och kapital. Informanterna menade att kvinnor som hade egna resurser sällan behövde ta kontakt med dem och att de hade därför svårt att uttala sig generellt om alla våldsutsatta kvinnors ekonomi och familjens. Alla informanter ansåg att *alla slags kvinnor* kunde bli utsatta för våld men att de kvinnor de mötte i högre utsträckning hade lägre utbildning samt inget eller lågavlönat arbete. Att vem som helst kunde bli utsatt för våld i nära relation blev påtagligt i empirin och beskrevs på följande sätt:

Det finns ju ingen särskild typ av kvinna som blir utsatt.
(Socialsekreterare 3 på Försörjningsstöd)

Det är ju alla möjliga. Det är ingen speciell samhällsklass som råkar ut för det här. Det finns ju överallt.
(Enhetschef på Socialförvaltning)

Nedanstående citat visar hur tre av informanterna tänker kring att det var kvinnor med högre *utbildning och sysselsättning* som mer sällan tog kontakt med dem och att det istället var kvinnor med lägre utbildning och sysselsättning de i högre utsträckning kom i kontakt med.

Generellt så, men det är min uppfattning av vad jag oftast har haft så har det väl varit att man har gymnasiet, kanske inte så mycket mer yrkesutbildning så. Rätt många som inte klarat gymnasiet. De var svårt att komma vidare och hitta anställningar som är mer som är längre än bara kortare vikariat och timmar och sånt. Har man utbildning så är det lättare att få fasta anställningar och mer timmar och sådana saker. Så det är nog lite vanligare faktiskt att man inte har utbildning.
(Socialsekreterare 3 på Försörjningsstöd)

Inte högutbildade. Men majoriteten är nog inte högutbildade som har hjälp och stöd hos oss i alla fall.
(Samordnare på Brottsofferjour)

Men jag tror att det är en viktig aspekt som du ändå la fram att de kvinnor som någonstans har ett fungerande nätverk och som har sina pengar dom vänder sig inte till socialtjänsten för att få hjälp att fly. Utan dom packar och drar till slut. Som dom vi får kontakt med det är ju egentligen den svagaste gruppen.
(Enhetschef på Socialförvaltning)

I familjer där ekonomiskt våld förekom var det oftast mannen som kontrollerade och förfogade över parets gemensamma ekonomi. I dessa familjer sågs mannen som familjens överhuvud och hade hand om familjens ekonomi. Denna syn trodde informanterna kunde bero på traditioner och kulturella faktorer. Många av informanterna menade att när mannen kontrollerade familjens ekonomi kunde han därigenom utöva makt och kontroll mot kvinnan. Följande citat belyser hur *traditioner och kulturella föreställningar* kunde påverka det ekonomiska våldet:

Det kan vara ett slutet system det vill säga att den ena partnern alltid har kontroll och utesluter den andra eller så har man kommit överens om att det ska se ut så. Men oftast kanske det är männen, i alla fall när det är invandrarkvinnor. Att det är mannen som har den ekonomiska maken och så är det.

(Budget och skuldrådgivare på Försörjningsstöd)

Det var som du var inne på det kulturella att mannen, alltså den hierarkin som ska finnas i en familj. Det kan vara att kvinnan får en anställning medan mannen inte kommer ut på en anställning och då ska han trycka ner henne för att han känner att hon får en frihet. Så det är ju mycket genus.

(Enhetschef på Socialförvaltning)

I intervjumaterialet från Brottsofferjouren berättade samordnaren om hur mannen kunde använda det ekonomiska våldet mot kvinnan för att försvara för henne att lämna förhållandet. För att mannen skulle kunna göra detta, menade samordnaren att han behövde ha kontroll och makt över kvinnans ekonomi. Nedanstående citat visar hur samordnaren reflekterade över hur mannen använder ekonomi som en *maktmetod*:

Ja dom som använder det som en systematisk metod. Alltså det här med att inte få kvinnan att lämna på grund av att hon måste vara beroende av mig ekonomiskt. Där tror jag ju att han kanske ändå kan ha en högre inkomst och en högre utbildningsgrad än vad hon har för att det ska vara fullt möjligt att både kunna kontrollera ekonomin på det sättet och hålla henne borta från nej jag sköter om bankgrejerna du behöver inte tänka på det. Det tror jag kanske att det kan vara lite oftare så att han har en bättre ekonomi och en högre utbildning. Men i det här andra fallet så tror jag nog att båda tyvärr också då kanske inte så bra ekonomiskt. Jag tror ändå att han måste ha våldstendensen. Den ökar inte risken automatiskt av att vara höginkomsttagare. Men däremot om du också då har en våldsproblematik för övrigt så ökar nog risken om man har en hög lön att han ser det som en bricka i det kontrollerande våldet. Men jag tror inte att man blir mer våldsam för att man har högre ekonomi.

(Samordnare på Brottsofferjouren)

Sammanfattningsvis utifrån informanternas berättelser gick det att förstå att alla slags kvinnor kan utsättas för ekonomiskt våld i nära relation. Dock var det i högre utsträckning de kvinnor som var resurssvaga som uppsökte verksamheterna vilket gjorde att majoriteten av informanterna inte kunde ge en generell bild av vilken utbildningsnivå eller sysselsättning som var vanligast i våldsutsatta förhållanden. Informanterna kunde heller inte ge en generell bild av hur våldsutsatta familjers ekonomi såg ut. Mannen hade i förhållanden där det förekom ekonomiskt våld kontroll och makt över kvinnans ekonomi. Kulturella faktorer och traditioner kunde påverka kvinnans uppfattning om vem som skulle tillhandahålla de gemensamma tillgångarna.

Analys

Maktordningen (Mattsson, 2010) i samhället skapar strukturer där kvinnor systematiskt underordnas männen och som upprätthållas med hjälp av olika resurser. Informanter berättar att mannen tar kontroll över familjens ekonomi och får därmed ett resursövertag. Övertaget skapar asymmetri i förhållandet vilket är till mannens fördel. När mannen förfogar över kvinnans ekonomi kan det leda till att hon blir alltmer kontrollerad och begränsad i sin vardag. Informanterna menar att pengar är en viktig resurs i dagens samhälle och utan pengar blir kvinnorna begränsade i sin vardag. Pengarna blir därför ett effektivt maktmedel som mannen använder för att ta kontroll och få makt över kvinnan.

Samtliga informanter menar att alla slags kvinnor kan utsättas för ekonomiskt våld. Det finns ingen specifik grupp av kvinnor som blir utsatta eftersom män som vill utöva makt och kontroll

finns i alla samhällsgrupper. Alla samhällen präglas av *patriarkatet* vilket enligt Castells (2005) innebär att mannen har en institutionellt genomdriven makt över kvinnan. Alla kvinnor kan utsättas för ekonomiskt våld kan ses som uttryck för en patriarkal struktur där kvinnan, genom mannens handlingar, hamnar i en underordnad position där mannen har makten och kontrollen över kvinnan. Eftersom patriarkatet genomsyrar hela samhället är det inte en specifik grupp av kvinnor som drabbas utan alla slags kvinnor kan drabbas av ekonomiskt våld. Informanterna berättar om hur mannen använder ekonomiskt våld för att få och bevara sin makt över kvinnan. Mannen kan använda ekonomiskt våld som ett verktyg för att återta sin makt om han anser sig ha förlorat den. Om mannen har kontrollen över ekonomin kan kvinnan behöva gå till honom om hon skulle vilja göra något som kostar pengar och ekonomin kan på så sätt återupprätta eller bibehålla patriarkatet i familjen.

De kvinnor som flertalet informanter oftast möter är kvinnor med få resurser. Att kvinnorna inte varit medvetna om att de varit utsatta för ekonomiskt våld kan vara uttryck för att familjen ingår i en *stabil patriarkal familj* (Darvishpur, 2008) där kvinnan oftast har traditionella värderingar kring könsroller. Informanterna berättar att traditioner och kulturella faktorer kan påverka synen på maktfördelningen i familjen och hur ekonomin ska skötas. Kvinnorna kan ha traditionella värderingar gällande könsroller vilket bidrar till att de inte ifrågasätter mannens resursövertag och kontroll över ekonomin. Informanterna menar att det ekonomiska våldet därför inte uppfattas som en våldsform utan som en naturlig del i familjelivet. Flertalet informanter berättar att de sällan kommer i kontakt med kvinnor som har egna resurser. Detta kan tolkas utifrån hur den *instabila patriarkala relationen* (Darvishpur, 2008) är uppbyggd där kvinnan inte är beroende av att mannen försörjer henne, patriarkala värderingar ifrågasätts och en jämställd parrelation eftersträvas. Informanterna menar att kvinnor med egna resurser i form av egen inkomst och socialt nätverk kan ha lättare att lämna en våldsamt relation. Då hon har egna resurser kan det vara lättare för henne att ifrågasätta maktbalansen och eftersträva en jämställd parrelation eftersom hon inte är ekonomiskt beroende av mannen. Lämna kvinnan förhållandet möjliggör de egna ekonomiska resurserna att hon kan klara sig på egen hand vilket gör att hon inte behöver uppsöka hjälp i lika hög utsträckning som kvinnor med få resurser.

Flertalet informanter berättar att kvinnan kan överta mannens syn när det gäller hennes duglighet. Mannen kan säga till henne att hon är oduglig, inte kan någonting, inte förstår någonting och att det är bättre att han tar hand om ekonomin i familjen. När mannen intalar kvinnan att hon inte är lämplig att sköta ekonomi menar informanterna att hon kan ta till sig mannens ord och förstå varför mannen har ansvaret för familjens ekonomi. Att kvinnor som är utsatta för våld ser sin situation genom männens synsätt och perspektiv kan tolkas utifrån den *hegemoniska maskuliniteten* (Mattsson, 2010) där den underordnade gruppen, som i det här fallet är kvinnorna, accepterar sin position. När kvinnorna accepterar sina underordnade positioner ser de den ekonomiska situationen genom männens synsätt och förstår att de är mer lämpade att sköta den eftersom de själva är odugliga.

Ekonomins roll när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande

Flertalet informanter berättade om hur kvinnorna ofta uttryckte en oro kring sin ekonomiska situation när de kom i kontakt med verksamheterna. Oron kunde gälla hur de skulle klara sig på egen hand ekonomiskt när de lämnat mannen och hur eventuella barn skulle påverkas ekonomiskt vid en separation. Kvinnorna uttryckte även stor oro kring hur de skulle kunna få tag på ett nytt boende. Männerna hade ofta försatt kvinnorna i ett ekonomiskt beroende och intalat henne att hon inte skulle klara sig på egen hand. Mannen kunde även hota kvinnan med att om hon lämnade honom så skulle hon inte få något av de gemensamma tillgångarna som exempelvis möbler, bil och gemensamt sparade pengar. De kvinnorna som flera av

informerarna mötte kom oftast till dem utan några tillhörigheter, då de inte kunnat ta med sig någonting från hemmet när de flytt. Informanterna berättade vidare att kvinnorna inte stannade kvar i det våldsamma förhållandet på grund av deras ekonomiska situation men att ekonomin var en kvarhållande faktor eftersom de trodde att de inte skulle klara sig på egen hand ekonomiskt. De kvinnor som hade resurser utanför hemmet i form av exempelvis arbete och släkt hade bättre möjligheter att fly ett våldsamt förhållande. Följande citat visar hur kvinnornas *oro* kunde komma till uttryck när de fortfarande var i det våldsamma förhållandet och när de lämnat det:

Ja, absolut. Det är en stor oro kring ekonomin. De frågar hur det ska bli och vad som händer. Jag tycker det är en stor oro som de ofta vill prata om. Vad ska jag göra nu, jag har den här räkningen.

(Socialsekreterare 1 på Försörjningsstöd)

/.../ Om han har alla inkomster kanske det blir att man tänker en extra gång innan man vågar ta steget och lämna. Dom konsekvenserna kan det ju få. Att man blir mer rädd för att lämna än när man hade egna inkomster och vet att man klarar sig så. Och det blir ju mycket stressmoment alltså så en jättestress för en person att inte veta när man kommer ha inkomster och hur mycket man kommer få om man kommer klara sig. /.../ Det är ju en väldig skillnad och omställning och en väldig kris kan vara. Jobbigt att lämna och ja en helt ny situation. Mycket som ska lösas och ordnas med möbler och flytt och flyttkostnader och sådana saker. Det är mycket.

(Socialsekreterare 3 på Försörjningsstöd)

I nedanstående citat berättade två av informanterna om hur *ekonomi och hot* kunde användas mot kvinnan för att försvåra för henne att lämna det våldsamma förhållandet:

/.../ Det är ett inslag i hela våldsproblematiken och att det är en kvarhållande faktor. Du klarar dig inte utan mig kan han säga. Du kan inte separera på grund av bostad eller att du inte kommer få med dig något från huset. Det kan vara hot om det också som till exempel då får inte pengar av mig. /.../ Kvinnorna tror att de inte klarar sig själva, för det har ju mannen talat om. Att du klarar dig inte utan mig och så vidare. Detta har ju en kvarhållande faktor. Om de hade haft ett eget bankkonto, bankkort så kanske det hade varit enklare för dem eller åtminstone gått fortare.

(Anställd på Kvinnojour)

Inte kanske endast på grund av ekonomin men att det kan vara en bidragande faktor, det kan jag tänka mig /.../ Om man inte känner till det svenska samhället så bra eller inte kan det svenska språket blir man ju ännu mer beroende av personen och har inte koll på hur man betalar räkningar och att man inte har lärt sig sådana saker. Det klart att steget blir ännu svårare att ta sig därifrån och då självklart att gå tillbaka för att det blir en slags trygghet i det. Genom att stanna kvar har jag någon som kan betala för mat och tak över huvudet.

(Socialsekreterare 1 på Försörjningsstöd)

Flera informanter berättade att de våldsutsatta kvinnorna som hade *barn* ofta uttryckte en stark oro kring hur barnen skulle påverkas av ett uppbrott från sin pappa. Barnen blev ofta en kvarhållande faktor när kvinnorna ville hålla ihop familjen för barnens skull. När kvinnan lämnat mannen kunde han använda barnen som ett verktyg för att förstöra för eller komma åt kvinnan. I citaten nedan berättar två av informanterna vilken *roll barnen* har i våldsamma förhållanden:

Inte kanske endast på grund av ekonomin men att det kan vara en bidragande faktor, det kan jag tänka mig /.../ Man kanske tänker på barnen att man inte kanske vill splittra familjen för barnens skull. Sen kan man ju diskutera om det är barnens bästa att stanna

kvar i sådana familjer. Det klart det händer att kvinnorna går tillbaka och jag tror det kan vara en bidragande faktor.

(Socialsekreterare 1 på Försörjningsstöd)

Utan sen om hon har barn blir det ju hans ingång till henne sen. Han vill ha vårdnad och boende och allt möjligt sen fast han inte har brytt sig om barnen innan. Han kan manipulera för att förstöra för kvinnan via barnen. Det blir sämre, det kanske det blir för alla skilsmässor men här finns det fler ingredienser i det hela så att du sjunker ännu mer /.../ Det är dyrt att ha barn. Det finns inga som skyddar sina barn mer än kvinnorna och de är jätteduktiga men det syns aldrig /.../

(Anställd på Kvinnojour)

Sammanfattningsvis gick det att urskilja två olika huvudteman när det handlade om kvinnan skulle våga lämna ett våldsamt förhållande eller inte. Dels fanns en oro kring hur hon skulle klara sig ekonomiskt i framtiden samt hur barnen välmående skulle påverkas, dels kunde kvinnan känna sig beroende av mannen på grund av sin ekonomiska situation. Dessa två delar var ofta kvarhållande faktorer när kvinnan skulle stanna eller ett lämna ett våldsamt förhållande. Mannen kunde även hota kvinnan och på så sätt få henne att stanna kvar i förhållandet.

Analys

Många informanter berättar om hur kvinnorna uttrycker en oro över hur de ska kunna klara sig ekonomiskt på egen hand utan männen. Kvinnorna oroar sig för hur framtiden ska bli ekonomiskt för egen del och för eventuella barn. För att förstå varför kvinnor kan stå i beroendeställning mot männen kan Darvishpours (2008) begrepp *maktrelation* och *beroendesituation* tillämpas. En maktrelation mellan mannen och kvinnan behövs för att mannen ska kunna inta en överordnad position och göra kvinnan beroende av honom. Den oro som informanterna berättar att kvinnor uttrycker kan tyda på att männen försatt kvinnorna i en beroendeposition och intalat kvinnorna att de inte klarar sig utan dem. Genom att stanna kvar i det våldsamma förhållandet har kvinnorna en ekonomisk trygghet i och med att de har någon som försörjer dem. Ytterligare trygghetsfaktorer är att de har tak över huvudet i form av en bostad för både sig själva och sina eventuella barn. Flera informanter berättar om att det är viktigt för kvinnorna att barnen känner sig trygga, vilket gör att barnen blir en kvarhållande faktor. När kvinnorna upplever denna trygghet kan de i högre utsträckning acceptera sin situation och undviker att göra motstånd mot männens maktutövning. Informanterna berättar vidare att de kvinnor som har egna resurser i form av exempelvis arbete och ett socialt nätverk har bättre ekonomiska möjligheter att klara sig på egen hand. Resurserna gör att kvinnan lättare kan fly från mannen då hon exempelvis kan ha släkt och vänner där hon kan bo eller få hjälp och stöd från. I en beroendesituation har oftast den ena partnern mer makt än den andre. Har den svagare partnern, i det här fallet kvinnan, andra resurser utanför hemmet minskar hennes beroende gentemot mannen eftersom hon har andra möjligheter att klara sig ekonomiskt.

Flertalet informanter menar att mannen kan använda olika straffmetoder för att få kvinnan att stanna kvar i ett våldsamt förhållande. Exempelvis kan han hota och undanhålla gemensamma tillgångar för henne. Detta kan tolkas utifrån Foucaults (2004) begrepp *disciplinär ordning* där individer formas genom straff och belöningar. I ett våldsamt förhållande kommer den disciplinära ordningen till uttryck när mannen straffar och belönar kvinnan för att hon ska anpassa sitt beteende efter hans önskemål. Informanterna berättar om hur mannen kan straffa kvinnan genom att kontrollera allt hon köper och hota henne att han ska använda barnen emot henne om hon lämnar honom. Hoten kan forma kvinnan av rädsla för att barnen kan råka illa ut om hon inte gör det mannen säger, vilket gör att hon tvekar till att lämna förhållandet.

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

Det övergripande syftet med studien var att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld.

Den första slutsatsen som kan dras utifrån de verksammas erfarenheter är att ekonomiskt våld kommer till uttryck på två olika sätt. Dels kommer det till uttryck när kvinnan är i det våldsamma förhållandet, dels när hon lämnat det. Det ekonomiska våldet får ofta långvariga konsekvenser och påverkar kvinnans livssituation i hög grad under många år efter att det direkta ekonomiska våldet upphört. Ytterligare en slutsats som går att dra utifrån de verksammas erfarenheter är att i förhållanden där det förekommer ekonomiskt våld spelar ekonomin en stor roll då mannen i stor utsträckning använder ekonomin för att kontrollera kvinnan. Genom att förfoga över och kontrollera hennes och familjens ekonomi blir hon ekonomiskt beroende av honom. Utifrån verksammas erfarenheter kan alla slags kvinnor utsättas för ekonomiskt våld men de kvinnor som majoriteten av de verksamma oftast möter är kvinnor med få resurser. Kvinnor med egna resurser i form av socialt nätverk och inkomst har bättre ekonomiska möjligheter att klara sig på egen hand och behöver därför inte i lika hög utsträckning söka hjälp utifrån. Det går slutligen att konstatera utifrån verksammas erfarenheter att ekonomin spelar en betydande roll när kvinnan beslutar sig för att lämna eller stanna i ett våldsamt förhållande. Två betydande och kvarhållande faktorer som påverkar kvinnans beslut är hennes ekonomiska orolighet över hur hon ska klara sig själv vid ett uppbrott samt hennes beroendeposition till mannen. De verksamma menade att trots dessa faktorer är det inte ekonomin som i slutändan avgör om kvinnan lämnar eller inte, utan det är andra omständigheter, som eventuella barns välmående, som påverkar beslutet.

Vi har använt oss av teorierna och begreppen maktrelation, könsmaktsordning, könskonstruktion, disciplinär ordning, normaliseringsprocessen och hegemonisk maskulinitet för att kunna analysera vårt empiriska material och svar på studiens syfte. För att visa hur det ekonomiska våldet kan förstås både primärt och sekundärt har begreppet mikromakt av Foucault (2004) används. Med hjälp av teorier om könsmaktsordning och hegemonisk maskulinitet har mannens ekonomiska kontroll i våldsutsatta förhållanden belysts. Att det är kvinnorna med få resurser som majoriteten av informanterna möter har försökts ses utifrån Darvishpour (2008) teori om patriarkala familjer. Med hjälp av begreppen maktrelation och den disciplinära ordningen har de kvarhållande faktorerna ekonomisk orolighet och beroende analyserats. Andra teorier som skulle kunna belysa kvinnan och mannens roll i våldsamma förhållanden är systemteori och rollteori.

Likheter och skillnader från tidigare studier

Vid en jämförelse av studiens slutsatser och tidigare forskning går det att se att det finns många likheter. De likheter som går att urskilja är hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck och att det är mannen i de våldsamma förhållanden som förfogar och bestämmer över kvinnans ekonomi, vilket leder till att kvinnan blir ekonomiskt beroende av mannen. En annan likhet som går att urskilja är att kvinnans ekonomiska orolighet och beroende påverkar hennes beslut att lämna det våldsutsatta förhållandet.

Trots många likheter skiljer sig denna studies resultat från tidigare studier och kan därmed öka förståelsen för ekonomiskt våld. Vår studie visar att ekonomin inte har en avgörande roll när kvinnan ska lämna ett våldsamt förhållande till skillnad från tidigare studiers resultat som visar att ekonomin har en stor och avgörande roll när det kom till kvinnans beslut att lämna mannen eller inte. Tidigare studier beskrev hur bristen på exempelvis ekonomiska resurser, tillgång till

bostad och barnens välmående kan leda till att kvinnorna i högre utsträckning stannar kvar i förhållandet. Kvinnor som är ekonomiskt beroende av sina män blir mer benägna att stanna på grund av att männen tillhandhåller pengar och hjälper dem ekonomiskt (Kalmuss & Straus, 1989; Tolman & Wang, 2005; Haeseler, 2013; Bui & Morash, 1995). Att resultaten skiljer sig åt kan bero på att de tidigare studierna har utgått från andra länders, som exempelvis Nordamerika, Australien och Indiens, kontexter. Skyddsneten i dessa länder skiljer sig från hur de svenska skyddsneten är uppbyggda då exempelvis personer utan egna inkomster, om de uppfyller kraven, har rätt till ekonomiska bidrag i Sverige. Skyddsneten gör att kvinnor i våldsamma förhållanden inte lika hög utsträckning behöver oroa sig över sin ekonomiska situation vid ett uppbrott eller att ekonomin behöver ha en avgörande roll, vilket ekonomin kan ha i andra länder.

Ytterligare en skillnad mellan tidigare studiers resultat och vårt resultat är att de tidigare studierna visar att det finns ett samband mellan parets sysselsättning, utbildningsnivå och förekomsten av våld mot kvinnan. Hade mannen eller kvinnan i förhållandet en låg utbildningsnivå eller inkomst ökade risken för att kvinnan ska utsättas för våld. Hade kvinnan respektive mannen en hög inkomst eller utbildningsnivå minskade istället risken. (Adams et. al, 2008; Knishnan et. al, 2009; Akar et. al, 2010). Då majoriteten av informanterna inte kunde uttala sig generellt om vilken sysselsättning och utbildningsnivå kvinnor som utsätts för ekonomiskt våld har och hur familjens ekonomiska situation såg ut, är det svårt att svara på om det påverkar våldets förekomst eller inte.

Studiens styrkor och begränsningar

Då studiens syfte var att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld har ambitionen inte varit att förklara kausala samband. Studiens resultat kan därför inte dra några generella slutsatser om det ekonomiska våld kvinnor utsätts för. Att studiens resultat delvis stämmer överens med tidigare studier om ekonomiskt våld kan styrka studiens generaliserbarhet. Exempelvis återkommer resultat som visar hur mannen kontrollerar och förfogar över kvinnans ekonomi vilket gör att hon blir ekonomiskt beroende. Majoriteten av informanterna berättade om liknande erfarenheter fast i olika termer av ekonomiskt våld. Därmed kan en viss grad av teoretiskt mättnad anses ha uppnåtts i inhämtandet av empirin. Då frågorna i vår intervjuguide var öppna och bjöd in informanter med rätt kunskap och erfarenhet, att berätta med egna ord om deras erfarenheter av ekonomiskt våld, kan studien hävdas ha hög validitet.

Under intervjuerna upplevde vi att flertalet informanter drog sig för att svara på våra intervjufrågor som handlade om parets gemensamma ekonomi, sysselsättning och utbildningsnivå i våldsamma förhållanden. Att de inte gav några konkreta svar kan dels bero på att intervjufrågorna var för direkta, dels bero på att det kan vara känsligt att uttala sig om specifika grupper samt att dra generella slutsatser. Om intervjufrågorna hade formulerats på ett annat sätt hade informanterna kanske svarat annorlunda och intervjufrågorna besvarats bättre.

Samhällets ansvar

Flertalet informanter uppmärksammade hur det svenska samhället inte är uppbyggt för att hjälpa kvinnor när de ska lämna ett våldsamt förhållande. Fastän det finns en särskild lag i Socialtjänstlagen som särskilt beaktar de kvinnor som har varit eller är utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående får våldsutsatta kvinnor många gånger inte den hjälp de behöver av samhället. Ofta blir tiden efter uppbrottet ytterligare en kamp för kvinnan. Om mannen och

kvinnan har delad vårdnad av barn kan han motarbeta henne genom att exempelvis inte skriva under papper gällande barnomsorg. Mannens motarbetning kan leda till att kvinnan inte kan arbeta på grund av att hon måste vara hemma och ta hand om barnet. Mannen kan även fördröja bodelning genom att inte komma på möten och tappa bort viktiga papper som bevisar att hon har rätt till halva boendet. I Sverige har alla svenska medborgare rätt till juridisk hjälp inom en viss kostnadsnivå. När mannen exempelvis inte kommer på möten drar han ut på tiden vilket gör att kvinnan överstiger den kostnadsfria nivån. I slutändan kan den fortsatta juridiska hjälpen bli till en stor kostnad för henne.

Det ekonomiska våldet är sällan en åtalspunkt utan det är det psykiska och fysiska våldet som åtalet mestadels fokuserar på. För att kvinnan ska få ekonomisk upprättelse måste det ekonomiska våldet uppmärksammas i utredningsskedet så att kvinnan kan yrka skadestånd på exempelvis förlorad arbetsinkomst och pengar mannen förskingrat för henne. Radikalfeministisk teori (MacKinnon, 1983, s. 644) kan förklara varför kvinnor som lämnat våldsutsatta förhållanden stöter på svårigheter. Teorin menar att lagarna är uppbyggda av mäns erfarenheter och perspektiv. Lagen behandlar därmed kvinnor på det sätt män behandlar och ser på kvinnor. Att det historiskt har varit män som upprättat lagar och att våld i nära relation har ansetts som en familjelägenhet kan ha gjort att kvinnors rättigheter har kommit i skymundan och inte varit i fokus. De svårigheter kvinnor idag stöter på kan ha påverkats av dåtidens synsätt och att synsättet på mannens överordnad lever kvar.

Förslag på vidare forskning

Under studiens process har vi upptäckt att det ekonomiska våldet är outforskat både internationellt och nationellt. Svårigheter kan uppstå när internationella forskningar ska tillämpas på svensk kontext eftersom andra länders system, när det exempelvis gäller sociala skyddsnät, inte är uppbyggda på samma sätt som det svenska skyddsnätet är. För att bättre förstå hur det ekonomiska våldet kommer till uttryck i svenska förhållanden med svenska lagar och bestämmelser behöver fler svenska studier på området genomföras. Vi har även uppmärksammat att det inte finns några kvalitativa studier som fokuserar på kvinnans egna upplevelser av det ekonomiska våldet och anser därför att det behöver utforskas mer.

Egna slutsatser

Om ekonomiskt våld medvetengörs i verksamheter som en del av våld i nära relation kan en överblick över familjens ekonomiska fördelning bli ett första stadie i ett preventivt arbete mot ekonomiskt våld. Ekonomiskt våld kan vara en indikator på att ytterligare våldsformer förekommer i förhållandet, då ekonomiskt våld ofta förekommer i samband med andra våldsformer. Om det ekonomiska våldet inte medvetengörs finns det ingen anledning för verksamheter att se över sina lagar och riktlinjer. Vi anser därför att det är av stor vikt att ekonomiskt våld inräknas och synliggörs i begreppet våld i nära relation. Kvinnor som varit utsatta för ekonomiskt våld har dessutom oftast ett stort behov av samverkan från olika verksamheter för att få den hjälp de behöver. Har inte verksamheterna ett liknande synsätt på ekonomiskt våld kan den hjälp kvinnorna behöver försämrats. Därför är ett gemensamt synsätt på ekonomiskt våld väsentligt för verksamheter som samverkar kring utsatta kvinnor.

6. REFERENSLISTA

- Adams, Adrienne. E., Sullivan Cris. M., Bybee, Deborah & Greeson, Megan. R. (2008). Development of the scale of economic abuse. *Violence Against Women*, 14(5), 563-588.
- Adams, Adrienne. E., Tolman, Richard. M., Bybee, Deborah, Sullivan, Cris. M. & Kennedy, Angie. C. (2012). The impact of intimate partner violence on low-income women's economic well-being: The mediating role of job stability. *Violence Against Women*, 18(12), 1345-1367.
- Akar, Taner, Aksakal, Nur, Demirel, Birol, Durukan, Elif & Özkan, Secil (2010). The prevalence of domestic violence against women among a group woman: Ankara, Turkey. *Journal of Family Violence*, 25(5), 449-460.
- Booth, Andrew, Papaioannou, Diana, & Sutton, Anthea (2012). *Systematic approaches to a Successful Literature Review*. London: Sage.
- Brottsförebyggande rådet 1. (2014). *Misshandel mot kvinnor*. Hämtad 18 mars, 2014, från <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/kvinnomisshandel.html>
- Brottsförebyggande rådet 2. (2014). *Förebygg våld i nära relationer*. Hämtad 18 mars, 2014, från <http://www.bra.se/bra/forebygga-brott/vald-i-nara-relationer.html>
- Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Bryman, Alan (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bui, Hoan & Morash, Merry (1999). Domestic violence in the vietnamese immigrant community: An exploratory study. *Violence Against Women*, 5(7), 769-795.
- Börjesson, Bengt, Larsson, Torbjörn, Jiborn, Magnus, Josefsson, Lena, Sylwan, Peter, Johansen, Maria, Charles, Alexandra, Färm, Ingemar, Werner, Yvonne Maria & Björklund, Lars (2008). *Makt*. Stockholm: Verbum.
- Castells, Manuel (2000). *Identitetens makt. Informationsåldern. Ekonomi, samhälle, kultur* Göteborg: Daidalos.
- Connell, Raewyn (2005). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Darvishpour, Mehrdad (2008). Kön- och generationskonflikter inom invandrade familjer - utifrån ett intersektionellt perspektiv. I Mehrdad Darvishpout och Charles Westin (red), *Migration och etnicitet - perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. (s. 363-390). Lund: Studentlitteratur AB.
- Eliasson, Mona & Ellgrim, Barbro (2006). *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer en kunskapsöversikt*. Sveriges kommuner och landsting.
- Evans, Susan (2005). Beyond gender: Class, poverty and domestic violence. *Australian Social Work*, 58(1), 36-43.

- Fanslow, Janet. L. & Robinson, Elisabeth. M.(2009). Help-seeking behaviours and reasons for help seeking reported by a representative sample of women victims of intimate partner violence in New Zealand. *J Interpers Violence* 2010, 25, 929-951.
- Fawole, Olufunmiayo (2008). Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), 167-177.
- Foa, Edna. B., Cascardi, Michele, Zoellner, Lori. A., & Feeny, Norah. C. (2000). Psychological and environmental factors associated with partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse: A Review Journal*, 1(1), 67-91.
- Foucault, Michel (2004). *Övervakning och straff*. Göteborg: Arkiv förlag/A-Z förlag.
- Franzén, Mats (2010). I fråga om makt. Diskurser, resurser, kontexter. I Ted Goldberg (Red.), *Samhällsproblem*. (s. 85-121). Lund: Studentlitteratur AB.
- Friberg, Febe (2006). Att göra en litteraturoversikt. I Febe Friberg (Red.), *Dags för uppsats vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. (s. 117-119). Lund: Studentlitteratur AB.
- Gemzöe, Lena (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda.
- Haeseler, Lisa (2013). Practitioner perspectives of the economic coping experiences of women of domestic violence abuse. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 10(1), 1-9.
- Haj-Yahia, Muhammed. M. (1999). Wife abuse and its psychological consequences as revealed by the first palestinian national survey on violence against women. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 642-662.
- Heimer, Gun & Sandberg, David (2008). Inledning. I Gun Heimer & David Sandberg (red.), *Våldsutsatta kvinnor – Samhällets ansvar*. (s. 11-12). Lund: Studentlitteratur AB.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnsson-Latham, Gerd (2008). Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv. I Gun Heimer & David Sandberg (red.), *Våldsutsatta kvinnor – Samhällets ansvar*. (s.19-40) Lund: Studentlitteratur AB.
- Kalmuss, Debra & Straus, Murrey (1982). Wife's marital dependency and wife abuse. *Journal of Marriage and Family*, 44(2), 277-286.
- Kastling, Lars-Åke (2010). *Män som slår kvinnor*. Stockholm: Themis.
- Krishnan, Suneeta, Rocca, Corinne. H., Hubbard, Alan. E., Subbiah, Kalyani, Edmeades, Jeffrey & Padian, Nancy. S. (2010). Do changes in spousal employment status lead to domestic violence? Insights from a prospective study in bangalore, India. *Social Science & Medicine*, 70(1), 136-143.

- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Langemar, Pia (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi- att låta en värld öppna sig*. Stockholm: Liber AB.
- Larsson, Sam (2005). Teori, metod och empiri. I Sam Larsson, John Lilja & Katarina Mannheimer (red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 19-37). Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – En omfångsundersökning*. Umeå: Åströms Tryckeri AB.
- Lövkrona, Inger (2001). Den våldsamme mannen. I Inger Lövkrona (red.), *Mord, misshandel och sexuella övergrepp – historiska och kulturella perspektiv på kön och våld* (s. 9-32). Lund: Nordic Academic Press.
- MacKinnon, Catherine (1983). Feminism, Marxism, method and the state. Towards feminist jurisprudence. *Signs* 8, 8 (4), 635-658.
- Mattsson, Tina (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.
- Miller, JoAnn (2006). A specification of the types of intimate partner violence experienced by women in the general population. *Violence Against Women*, 12(12), 1105-1131.
- Nationellt centrum för kvinnofrid. (2014). *Våld i nära relationer*. Hämtad 3 april, 2014, från http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer/Vald_i_nara_relationer_amnesguide/
- Nordborg, Gudrun (2008). Våld i vardagen. I Gun Heimer & David Sandberg (red.), *Våldsutsatta kvinnor – Samhällets ansvar*. (s. 63-87). Lund: Studentlitteratur AB.
- Oropesa, Sal (1997). Development and Marital Power in Mexico. *Social Forces*. 75, 1291-1318.
- Pyles, Loretta (2006). Economic well-being and intimate partner violence: New findings about the informal economy. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 33(3), 101-126.
- Socialstyrelsen. (2014). *Definition av våld och utsatthet i nära relation*. Hämtad 1 april, 2014, från <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/valdinararelationer/valdsutovare/definition>
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel- Att förebygga och åtgärda*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- Svenning, Conny (2003). *Metodboken: samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i informationsområdet: källkritik på internet*. Eslöv: Lorentz.

- Tolman, Richard & Wang, Hui-chen (2005). Domestic violence and women's employment: Fixed effects models of three waves of women's employment study data. *American Journal of Community Psychology*, 36(1-2), 147-158.
- Trygged, Sven, Hedlund, Ebba & Kåreholt, Ingemar (2013). Våldsutsatta kvinnor drabbas av långsiktiga negativa ekonomiska konsekvenser. *Socialmedicinsk tidskrift*, 4, 604-612.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Walby, Sylvia (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

BILAGA 1

Hej!

Vi söker personer som vill delta i en intervju till vårt examensarbete som handlar om ekonomiskt våld mot kvinnor i nära relation. Vi heter Sofia Bergwall och Nickolina Jansson och studerar till socionom vid Örebro universitet. Anledningen till att vi vill undersöka det ekonomiska våldet är att vi har märkt av att det ofta kommer i skymundan för andra våldsformer och blir därmed en glömd problematik.

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld.

Intervjun kommer att ta cirka en timme och kommer att ligga till grund för vårt resultat. Deltagandet är frivilligt och kan närsomhelst avbrytas.

Inspelningen kommer att raderas efter att studiens resultat är sammanställt, det är endast vi som kommer att lyssna på inspelningen och det som sägs kommer bara användas i denna studie. I studiens resultat kommer alla deltagare att avidentifieras.

Kontakta någon av oss om ni är intresserade av att delta i studien på antingen telefon eller e-post. Förslag på när intervjun kan genomföras är under veckorna 17-18.

Tack för att ni ville läsa detta informationsbrev och vi hoppas att vi hör av er snart!

Nickolina Jansson

Sofia Bergwall

BILAGA 2

Information om intervju

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka vilka erfarenheter verksamma inom brottsofferstödande verksamheter i Sverige har gällande mäns ekonomiska våld mot kvinnor och vilken roll ekonomin kan spela i nära relationer där det förekommer våld.

Intervjun kommer att ta cirka en timme och kommer att ligga till grund för vårt resultat. Deltagandet är frivilligt och kan närsomhelst avbrytas. Inspelningen kommer att raderas efter att studiens resultat är sammanställt, det är endast vi som kommer att lyssna på inspelningen och det som sägs kommer bara användas i denna studie. I studiens resultat kommer alla deltagare att avidentifieras i största möjliga mån. De svar som är just dina kommer inte att kunna utläsas i studiens resultat.

Vi vill tacka dig för ditt deltagande och din medverkan till denna studie. Genom din påskrift bekräftar du att du fått del av denna information och samtycker till att delta.

Namn: _____

BILAGA 3

Intervjuguide

Inledande frågor

- Berätta lite om er verksamhet
- Kan du berätta hur våldsutsatta kvinnor kommer i kontakt med er verksamhet?
- Vilka våldsformer har ni i verksamheten kommit i kontakt med?
- Vilken våldsform anser du är mest förekommande?
- Vilka faktorer tror du ligger bakom det våld kvinnorna utsätts för?

Våldets uttryck

- Hur har ni på er verksamhet märkt av det ekonomiska våldet som kvinnor kan utsättas för?
  - Kan ni ge exempel på hur våldet kommer till uttryck?
- Hur ser kvinnorna du möter på det ekonomiska våldet?
- På vilket sätt upplever du att ekonomin används som våldsmetod mot kvinnor?
- Upplever du att kvinnorna är medvetna om det ekonomiska våldet som de utsätts för?
  - Om nej, varför tror du att kvinnorna inte är medvetna om våldet?
  - Om ja, på vilket sätt är kvinnorna medvetna om våldet?
- Vilka ekonomiska konsekvenser har du sett att våld mot kvinnor kan leda till?

Parets gemensamma ekonomi

- Vilken sysselsättning är mest förekommande bland de kvinnor du möter?
- Vilken utbildningsnivå upplever du är mest förekommande bland de kvinnor du möter?
- Hur ser familjens ekonomiska situation ut bland de kvinnor du träffar?
- Vilken erfarenhet har du när det gäller den ekonomiska fördelningen mellan mannen och kvinnan i ett förhållande?
  - Vad tror du att det kan bero på?
- Tror du att kvinnans respektive mannens inkomstnivå och/eller utbildningsnivå har någon påverkan när det gäller risken för att kvinnan ska utsättas för våld av mannen?

Ekonomins roll när kvinnan ska lämna ett våldsamt förhållande

- Har du upplevt att kvinnor stannar eller återgår till mannen på grund av hennes ekonomiska situation?
  - Om ja, på vilket sätt?
- Har du upplevt att kvinnorna uttrycker någon oro kring sin ekonomiska situation när de är i ett våldsamt förhållande?
- Uttrycker kvinnorna någon oro kring sin ekonomiska situation när de ska eller har lämnat ett våldsamt förhållande?
- Vilka ekonomiska skäl anser kvinnorna sig ha för att stanna kvar i ett våldsamt förhållande?

Avslutande frågor

- Anser du att ekonomiskt våld borde uppmärksammas mer än vad det gör idag?
  - Om ja/nej varför?
- Är det något du avslutningsvis vill tillägga eller kommentera?

BILAGA 4

Frågeställningar	Teori och begrepp	Teman från tidigare forskning	Intervjufrågor
Hur kommer det ekonomiska våldet till uttryck?	<p>Kön som konstruktion</p> <p>Makt</p> <p>Normaliseringsprocessen</p>	<p>Det ekonomiska våldets primära uttryck</p> <p>Sekundära ekonomiska konsekvenser av våldet</p> <p>Kvinnornas medvetenhet om det ekonomiska våldet</p>	<p>Hur har ni på er verksamhet märkt av det ekonomiska våldet som kvinnor kan utsättas för?</p> <p>– Kan ni ge exempel på hur våldet kommer till uttryck?</p> <p>Hur ser kvinnorna du möter på det ekonomiska våldet?</p> <p>På vilket sätt upplever du att ekonomin används som våldsmetod mot kvinnor?</p> <p>Upplever du att kvinnorna är medvetna om det ekonomiska våldet som de utsatts för?</p> <p>– Om nej, varför tror du att kvinnorna inte är medvetna om våldet?</p> <p>– Om ja, på vilket sätt är kvinnorna medvetna om våldet?</p> <p>Vilka ekonomiska konsekvenser har du sett att våld mot kvinnor kan leda till?</p>
Hur påverkas det våld som kvinnor utsätts för i nära relation av parets gemensamma ekonomiska situation?	<p>Maktordningen</p> <p>Hegemonisk maskulinitet</p>	<p>Sysselsättning och utbildningsnivå</p> <p>Familjens ekonomi</p>	<p>Vilken sysselsättning är mest förekommande bland de kvinnor du möter?</p> <p>Vilken utbildningsnivå upplever du är mest förekommande bland de kvinnor du möter?</p> <p>Hur ser familjens ekonomiska situation ut bland de kvinnor du träffar?</p> <p>Vilken erfarenhet har du när det gäller den ekonomiska fördelningen mellan mannen och kvinnan i ett förhållande?</p> <p>– Vad tror du att det kan bero på?</p> <p>Tror du att kvinnans respektive mannens inkomstnivå och/eller utbildningsnivå har någon påverkan när gäller risken för att kvinnan ska utsättas för våld av mannen?</p>
Vilken roll har ekonomin när kvinnor ska lämna ett våldsamt förhållande?	<p>Maktrelation</p> <p>Disciplinär ordning</p>	<p>Ekonomiskt beroende</p> <p>Ekonomisk orolighet</p>	<p>Har du upplevt att kvinnor stannar eller återgår till mannen på grund av hennes ekonomiska situation?</p> <p>– Om ja, på vilket sätt?</p> <p>Har du upplevt att kvinnorna uttrycker någon oro kring sin ekonomiska situation när de är i ett våldsamt förhållande?</p> <p>Uttrycker kvinnorna någon oro kring sin ekonomiska situation när de ska eller har lämnat ett våldsamt förhållande?</p> <p>Vilka ekonomiska skäl anser kvinnorna sig ha för att stanna kvar i ett våldsamt förhållande?</p>